

Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek

Abdullah TURAN*

Öz

Göçler ülkelerin politikalarını büyük ölçüde etkilemekte ve aynı zamanda alınan “siyasi kararlar” nedeniyle tetiklenebilmektedirler. Bu bağlamda göçlerin sebepleri olarak “savaş, terör, kıtlık, ekonomik bunalım ve buna benzer birçok unsur gösterilse de bunların üzerinde ve güçlü bir etkileyici konumda olan “siyasi kararlar” bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma “siyasi kararların”, göçte büyük belirleyiciler olarak kendisini kanıtlamış bulunan “güvenlik ve ekonomi kaynaklı sebeplerin” ardındaki güçlü etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çünkü Türkiye’de göç konusunda atılan adımlar ve verilen kararlara ilişkin gerçekleşen göç örnekleri siyasi kararların göçteki etkisini açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de gerçekleşen göçün tarihi süreçteki seyrini ortaya çıkarmaya dönük bir kaynak taraması yapılmıştır. Bu çerçevede elde edilen veriler tasniflenerek öncelikle göçle ilgili kavramsal boyut ortaya konulmuştur. Ardından güvenlik ve ekonomi kaynaklı gerçekleştiği düşünülen göçün ardındaki siyasi karar yönü örnekler nezdinde irdelenerek açığa çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Siyaset, Göç Politikası, Göç Yönetimi.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Migration Management in Türkiye: Thinking Economic and Security-Based Migration on Political Decisions

Abstract

Migration greatly affects the policies of countries. At the same time, migrations can be triggered by “political decisions”. “War, terror, famine, economic depression and many similar factors” are shown as the reasons for migration. However, “political decisions” affect all these elements and this study examines the impact of political decisions on migration. The study aims to reveal the strong impact of “political decisions” behind “security and economic reasons” that have proven themselves as major determinants of migration. Because the migration examples regarding the steps taken and the decisions taken on migration in Türkiye reveal the impact of political decisions on migration. In this context, a literature review was conducted to reveal the course of migration in Türkiye in the historical process. In this framework, the data obtained were classified and first of all, the conceptual dimension related to migration was revealed. Then, the political decision aspect behind the migration, which is thought to be caused by security and economy, is revealed by examining the examples.

Keywords: Migration, Politics, Migration Policy, Immigration Management.

Article Type: Research Article

* Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksek Okulu, Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümü, aturan40@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2743-6798

1.GİRİŞ

Göç konusu yüzyıllarca dünyada büyük değişimler yaratan ve medeniyete büyük etkileri olan bir husus olmakla birlikte dünya nüfusunun ciddi rakamlara ulaştığı 21.yüzyılda göçün çok büyük rakamları kapsayacak şekilde gerçekleştiği ve özellikle kitlesel boyutta şekillenebildiği görülmektedir. Göçler, gerçekleştiği anda hem kaynak hem de hedef ülke¹ için “*ekonomi ve güvenlik*” temelinde kaygı yaratacak sonuçlar ortaya çıkarabildiği için kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bu konuda alınan siyasi pozisyon belirleyici etkiye sahiptir. Göçün özellikle kitlesel boyutlara ulaşmasının engellenebilmesi ve yönetilebilmesi bu konuda siyasi kararların önemini göstermektedir.

Heywood (2014:506) politika üretme sürecinin birbirini bağlayan eylemleri içerdiğini ifade etmektedir. Bu esnada verilen karar sonraki süreçleri de belirlemektedir. Karar denen şey “bir tercih davranışı ortaya koymak anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle seçenekler arasından bir tanesini seçmektir. Yazar kararların çok çeşitli şekillerde alınabileceğini ancak bunlardan en önemlilerinin “*rasyonel aktör modelleri, küçük adımlarla ilerleme (inkrementalizm) modelleri, bürokratik örgüt modelleri ve inanç sistemi modelleri*” olduğunu ifade etmiştir. “*Rasyonel aktör modelleri*” kendilerini çoğunlukla faydacılıktan türetilen ekonomik teoriler temelinde inşa etmiştir. Bu teori, temelinde, maddi anlamda tatmin olma peşinde koşan, bireysel çıkarı ön plana alan ve faydacılığı dikkate alan bir insan doğası modelidir. Bu çerçevede bu modelde öncelikle problem tanımlanmakta, bireysel tercihe göre bir hedef seçilmekte, bu hedefe ulaşmak için yollar, bu yolların etkililiği, maliyeti ve güvenilirliği değerlendirilmekte ve arzulanan sonuca ulaşacağı düşünülen yol seçilerek karar alınmaktadır. Dolayısıyla bu model açıkça belirlenmiş olan amaçlar çerçevesinde insanların rasyonel ve devamlı bir şekilde bunların peşinden koştuğunu varsaymaktadır. Eğer bir grup içinde çatışan amaçlar varsa bu model işlemeyecektir; ancak merkezileşmiş ve sıkı bir komuta yapısına sahip örgütler bu modeli “tercihleri sıraya koyarak” yerine getirebilecektir. Diğer yandan her zaman doğru ve tam bilgiye ulaşamayacağı gibi değişik eylem seçeneklerinin getireceği faydayı mukayese edip sonunu görerek eylem belirlemek de pek mümkün değildir. Ayrıca kararlar bir inanç ve varsayımla alındığından gerçeklikten uzaklaşabilmekte ve karar alıcıların değer ve ideolojilerine önem vermemektedir. “*Küçük adımlarla ilerleme (inkrementalizm) modelleri*” ise kararların yetersiz bilgi ile alındığını ve bu durumun karar vericilerin cesur ve yenilikçi eylemlere yönelmesini engellediğini savunmaktadır. Bu nedenle karar alıcıların sürekli keşif halinde kalarak önceki kararların sağladığı geribildirimden faydalanarak hareket etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede politika üreticileri problemleri çözmekten uzaklaşma eğilimindedirler. Ancak bu modeller esnek oldukları gibi farklı görüşlerin ifade edilmesine imkân tanımaktadırlar. Bu modeller anti-ütopyacı oldukları gibi çoğulcu demokrasilerdeki politika üretimine de uygundur. Ancak bu model muhafazakâr özellikleri ile yeniliğe karşı görünmesiyle eleştirilmektedir. Ayrıca bu modele yakın karar vericiler uzun vadeli değil günlük problemlerle ilgilenme eğilimindedirler. Bu bağlamda rotanın nereye götürdüğünden ziyade gemiyi rotada tutma eğilimindedirler. Bu modeller radikal ve devrimci kararlara yönelmekten uzaktırlar. Anlatılan bu iki model, karar alma sürecinin niteliğinin nihai karar üzerindeki etkisine önem vermezken “*bürokratik örgüt modelleri*”, sürecin sonucu etkileme derecesine ışık tutmaktadır. Örgütün değerleri, varsayımları ve davranış kalıpları, kararlar üzerinde etkili olduğundan (örgütsel süreç modeli) alınan kararlar ilgili kurumun kültürünü yansıtıyor olarak görülmektedir. Diğer yandan farklı kararlara yönelen personel ve birimler tek bir görüş etrafında toplanamayacağından tek çıkar etrafında toplanmış devlet fikrini reddederek kararlar içerisinde avantaj dengesi sürekli değişmektedir

¹ “*Kaynak ülke*” ifadesi “düzenli ya da düzensiz göç hareketlerinde, göçmenin ilk çıktığı ülke” yi ifade etmektedir. “*Hedef ülke*” kavramı ise “düzenli ya da düzensiz göç hareketlerinde, varılacak hedef konumundaki ülke”yi ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016:7).

(bürokratik siyaset modeli). “*İnanç sistemi modelleri*” ise inançların ve ideolojilerin rolüne vurgu yapan modellerdir. Bu modeller davranışın algılama tarafından oluşturulma derecesine dikkat çekmektedir. İnsanlar kendi kavramları ve değerlerine göre gördüklerini algılamaktadırlar. Karar vericiler kendilerinin tarafsız olduğunu, rasyonel olduklarını düşünseler de sosyal ve siyasi değerler neyin mümkün ya da arzu edilir olduğunu onlara tarif etmektedir. Bu nedenle karar verme sürecinde bazı bilgiler ve seçenekler görmezden gelinmektedir. Ancak diğer yandan önemsiz olabilecek bilgi kırıntıları ve başka eylem rotaları belirgin şekilde başrol oynamaktadır (Heywood, 2014:507-511).

Heywood’un açıkladığı bu karar teorilerinin, kendi içerisinde kusursuz olmadığı görülebilmektedir. Dolayısıyla siyasetçiler açısından karar almak kolay bir mesele değildir. Türkiye’deki göçler konusunda alınan kararları bu teorilerle birebir uygun bir şekilde ilişkilendirmek mümkün değildir. Ancak çalışma içeriğinde de irdeleneceği üzere *göçle ilgili alınan kararlarda* “ideolojik yaklaşımların, değerlerin, dini, kültürel ve etnik unsurların etkili olduğu; çok dikkatli araştırmalar ve hesaplamalar yapılmadığı; uzun vadeli bir planlamaya gidilmediği ve daha çok günlük problemleri çözmeye yönelik hareket edildiği” ifade edilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti ilk kurulduğunda göçler, ulus-devlet yaratılması konusunda soydaş ve dindaşlara kucak açan bir siyasi pozisyon gösterse de 2000 yılı sonrası evrede göçün şekil değiştirip, yeni dış politika vizyonu çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) üyelik serüveninin yansımaları ve kitlesel pozisyonda şekillendiği görülmektedir. Bu esnada hayatta kalmaya dönük, refaha ulaşmayı amaçlayan ya da ekonomik kaygıları güden birçok göç türünün işlevsel hale geldiği görülmektedir. Göçün içeride gerçekleşmesi şehirlerin silüetlerini, sosyal yaşam fırsatlarını, kültürlerini ve ekonomilerini etkilemekle birlikte dışardan gelen yoğun göçün sosyal, ekonomik ve güvenlik anlamında yönetilmesi çok büyük bir siyasi vizyon gerektirmektedir. Bu konuda verilen kararlar ve bu kararların yansımaları, ülkenin geleceğini ve siyasal iktidarların devamını etkileyebilmektedir.

Göç konusunda literatüre bakıldığında göçün sebepleri/kaynakları (Şen, 2014; Günay, Atılğan ve Serin, 2017) ve sonuçları (Başel, 2010; Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018; Bostan, 2017) konusunda çalışmalar ortaya konulsa ve bu çalışmalarda ekonomik, siyasi, güvenlik, sosyal, psikolojik, hukuksal sebepler göçte etkili unsurlar olarak değerlendirilse de “göçün tüm bu unsurlarının üzerinde esas etkileyici olanın” “*siyasi kararlar*” olduğunu belirlemeye yönelik bir çalışma yapılmamış olması bu çalışmanın ortaya çıkma gerekçesini oluşturmaktadır. Çünkü devletler siyasi kararlar vererek ekonomilerinin yönünü değiştirmekte, savaşları belirlemekte ve toplumu ya da hukuku şekillendirmektedirler. Öte yandan bir başka devletin aldığı bir siyasi karar üzerinde belirleyici olunamaması neticesinde çevre ülkelerden gelen kitlesel bir göçten kaynaklanan ve telafisi güç olan kayıplar ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye’de *siyasi kararların göç üzerindeki etkisine* dair durumu görünür kılmak amaçlanmaktadır. Ancak çalışmada, sadece “*ekonomi ve güvenlik*” kaynaklı gerçekleştiği düşünülen göçlerin “*siyasi kararlar*” üzerinden bir okumasını yapmaya dönük bir kısıtlama benimsenmiş ve göçün diğer gerekçeleri çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu çerçevede yapılan kaynak taraması ile öncelikle “göç, çeşitleri ve ilişkili kavramları” üzerine bir kavramsal çerçeve yazımı gerçekleştirilmiştir. Ardından bu kaynaklardan tespit edilen/toparlanan göç örnekleri üzerinden bir tasnifleme yapılarak “güvenlik ve ekonomi nedenli gerçekleştiği düşünülen göçlerin gerçekte siyasi kararlarla nasıl şekillendiği” üzerine bir yazım gerçekleştirilmiştir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÖÇ, ÇEŞİTLERİ VE İLİŞKİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Göç, gönüllü ya da zorunlu olarak yapılması fark etmeksizin bir riski alabilmeyi ve göç etmeyi gerektirecek önemli bir motivasyona sahip olmayı gerektirmektedir (Adıgüzel, 2016:3). Göç

konusunda yapılan tanımlarda ortak ifade: “bireyin tüm gelecek yaşantısını ya da yaşamının bir kısmını geçirmek üzere yaşadığı mekândan başka bir yerleşim birimine hareket etmesi”dir² (Tümtaş ve Ergün, 2016:1348). Bu konuda herhangi bir tartışmaya girmeksizin ve içerisinde hareket motivasyonu da olan kapsamlı/kapsayıcı bir tanım vermek gerekirse *göç*: “bir kimsenin sosyal, siyasal, ekonomik, etnik köken, dini inanç, doğal afet ve savaş gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sorununu gidermek için ve ayrıca barış, huzur, mutluluk ve yüksek refah seviyesine kavuşmak ve böylece daha fazla maddi ve manevi çıktıya erişmek için gerçekleştirdiği ikamet değişikliği” olarak ifade edilebilir (Yıldız, 2017:1828; Koçak ve Terzi, 2012: 163; TDK, 2022).

Lee (1966) göçün tek bir motivasyonu/nedeni olmadığını, “başlangıçtaki yer” ya da “gidilecek yer”in çekici ve itici nedenleri olabileceğini ifade etmektedir. Ancak önemli olan bu motivasyonlardan/sebeplerden özellikle bir tanesinin göçü gerçekleştirmeye yöneltmesidir. Göçler çok çeşitli nedenlere dayalı olarak gerçekleşebildiği için literatürde sınıflandırılarak değerlendirilmektedir (Adıgüzel, 2016:20; Güllüpmar, 2012:57). Türkiye gerçeği üzerinden okunduğunda bu çalışmada “transit göç, mübadele göçü, mevsimlik göç, işçi göçü, beyin göçü, emekli göçü türleri ile birlikte “iç-dış, gönüllü-zorunlu, sürekli-kalıcı, düzenli-düzensiz, bireysel-kitlese” göç türlerinin ayrımının yapılması gerekmektedir.

“*Mevsimlik göç*” insanların her yıl belirli aylarda buldukları yerden başka bir yere “çalışmak, gezmek ya da dinlenmek “amacıyla bir süreliğine gitmelerini ifade etmektedir (Öztürk ve Tekiner, 2017:149). Son yıllarda gittikçe önemi artan “*transit göç*”, göçmenlerin buldukları ülkeden ulaşmayı hedefledikleri ülkeye geçmek için başka bir ülkeyi geçici olarak kullanmalarını ifade etmektedir (Tepealtı, 2019:126). Türkiye’nin ilk kurulduğunda önemi büyük olan “*mübadele göçü*” ise, iki ülkenin kendi aralarında anlaşması ile “bazı vatandaşlarını karşılıklı olarak değiştirmesi” manasına gelmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016:3). Ülkelerin gelişimi açısından çok önemli bir yeri olan “*beyin göçü*” ise “liyakatli iş gücünün, az gelişmiş ülkeden ya da bölgeden gelişmiş farklı bir ülkeye ya da bölgeye veya gelişmiş ülkeden gelişmiş ülkeye göç etmesi şeklinde ifade edilmektedir (Tamer, 2020:2814; Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016:3).Yaşadıkları ülkede ya da bölgede iş imkânı elde edemeyen ya da işinden refah sağlamaması nedeniyle tatminsizlik duyan kişilerin başka ülkelere ya da bölgelere iş edinmek için gitmesine ise “*işçi göçü*” denilmektedir (Yılmaz, 2014:1687). “*Emekli göçü*” ise farklı dinamik ve motivasyonlardan kaynaklı olarak ömrün geri kalanını geçirmek ve öncelikle tatil amacıyla sıcak iklimli yerlere geçiş yapmayı ifade etmektedir (Aksoy, 2012:295).

Türkiye’deki şartlar açısından önemli göç türleri bu şekilde özetlenmekle birlikte göç konusunda farklı tasniflemelerin yapıldığı da görülmektedir. Göçler “irade esasına göre” “gönüllü ve zorunlu göçler” şeklinde ayrılmaktadır. “*Gönüllü göç*”lerde birey dışarıdan bir zorlamaya maruz kalmaksızın kendi özgür iradeleriyle göç etme kararı alıp uygulamaktadırlar (Erol ve Ersever, 2014:49). Savaş, tabi afet, sürgün, siyasi koşullar ve baskı rejimleri (Usta ve Ergün, 2020:1066) kaynaklı mecburiyetlere bağlı olarak yaşam yerinin terk edilmesi halinde ise “*zorunlu göç*” ortaya çıkmaktadır. Mücbir sebepler devleti, bir bölgedeki vatandaşı vatandaşların iradesine başvurmaksızın başka bir bölgeye sürekli olarak da göndermeyi içerebilmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016:3; Dural ve Yaş, 2007:24). Göçler “yerleşim süresi esasına” göre de tasniflenmektedir. “*Sürekli (kalıcı) göç*” insanların bir başka yere, temelli yerleşmek üzere gitmelerini ifade etmektedir (Öztürk ve Tekiner, 2017:149). “*Geçici göç*” türünde ise gitmeden önce dönüş fikri bulunmakla birlikte gidilmesi düşünülen yerde ne kadar kalınacağı az çok bilinebiliyordur (Bahçeci ve Uzun, 2017:3). Göçler “yasal statüleri,” çerçevesinde de ayrıma tabi tutulmaktadır. Ev sahibi ülkeye seyahat yapılırken giriş, kalış

² Ancak burada anlamlı bir uzaklığın olması ve etki edecek kadar süre yeni yerleşim yerinde kalınması önemlidir (Aktel ve Kaygısız, 2018:581).

ve çıkışta kanun ve yönetmeliklere uygun davranış sergileyerek bir göç gerçekleştirilmesine “düzenli (yasal) göç” denilmektedir. “Düzensiz göç” ise yabancıların³ yasa dışı yollarla ülkeye girmeleri, kalmaları, izinsiz çalışmaları ve ülkeden kuralsız bir şekilde ayrılmalarını ifade etmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017:2; Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:63). Öte yandan göçler, dâhil olan kişi sayısına göre de etkisi sebebiyle tasnif edilmektedir. Bu anlamda bir kimsenin ailesiyle birlikte aldığı göç etme kararına “bireysel göç” denirken belirli bir bölgede yaşayan daha kitlesel grupların yer değiştirmesi durumuna ise “toplu göç (kitlesel göç)” denilmektedir (Arslan, Çiçek ve Baykal, 2021:99-100). Göç “kapsadığı alana” göre de bir tasnife tabi tutulmaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:63). Kişilerin ülke sınırları içerisinde hareket etmelerine “iç göç” (Demirhan ve Aslan, 2015:25) denilmekle birlikte bu hareket bir bölge, kent, kasaba ve köyden bir diğerine gerçekleşmektedir (Şen, 2014:233). Ticaret ve sanayinin geliştiği bölgelere, verimli tarım alanlarına, zengin maden yataklarının olduğu alanlara, turizm cazibesi olan yerlere ve kültür kentlerine önemli olmaları sebebiyle iç göç gerçekleştirilebilmektedir (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:19-20). “Dış (uluslararası) göç” ise ülkeler ve kıtalar arasında yer değiştirme hareketini ifade etmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015:25). Kişiler “siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, iç savaşlar, ekonomik sıkıntılar ve can güvenliği” nedeni ile ya da daha iyi yaşam koşullarına erişebilmek için gelişmiş ülkelere yönelebilmektedir (Öztürk ve Tekiner, 2017:149).

Göç konusu incelenirken birçok önemli kavramın literatürde kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda öncelikli olarak söylenmesi gereken şey göç ve iltica talebinde bulunmanın bir insan hakkı olduğudur. İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin 14. maddesi bu hususta: “Zulüm altında olan herkesin başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” şeklinde bir ifadeye yer vermiştir. Bu anlamda eğer bir devlet insanlık dışı muameleye maruz kalma riski bulunan bir sığınmacıyı kabul etmeyerek riskin bulunduğu ülkeye geri gönderirse bu durumda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. maddesi gereğince sorumlu tutulabilmekte ve hukuki müeyyide sonucunda tazminata mahkûm edilebilmektedir (Vatandaş, 2016:5).

Öte yandan göçü gerçekleştiren kişinin içinde bulunduğu şartlara ve durumuna göre isimlendirilmesi (mülteci, sığınmacı gibi) değiştiği gibi bu farklılık ülkelerin üzerine aldığı sorumluluğu da değiştirmektedir. Göç konusunda yazında çokça geçen önemli bir kelime “mülteci (refugee)”dir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013: md 61), mülteciyi; “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız⁴ kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” (6458 Sayılı Kanun, 2013: md.61) şeklinde tanımlamıştır. Benzer tanımın iltica hukuku alanında temel sözleşme olarak kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1. Maddesinde de ortaya konulduğu dikkat çekmektedir. Ancak Türkiye bu sözleşmeye ek 1967 Protokolü uyarınca sadece Avrupa ülkelerinden

³ “Yabancı”, “bir devlet ülkesinde yer alıp, o devletin vatandaşlığına henüz hakkı olmayan kimse”yi ifade etmektedir (Tamer, 2020:2811).

⁴ “Vatansızlık” hukuki anlamda, bir devletin vatandaşlığına tabi olan ancak oradan ayrıldıktan sonra ya “kendilerinin koruma talep etmeyi reddetmesinden” ya da “devletlerinin onlara koruma sağlamayı kabul etmemesinden” kaynaklı olarak “kendi devleti tarafından korunmayan kişilerin durumu”nu ifade eden bir kavramdır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:66-67). Dolayısıyla bu kimselerin vatandaşı kabul edildiği bir devlet bulunmamaktadır (Kara ve Korkut, 2010:154).

gelen sığınmacılara mülteci⁵ statüsü tanımaktadır⁶. Bu anlamda, Kuzey Afrika, Orta Doğu (Suriye) gibi Avrupa coğrafyası dışından kalan ülkelerden Türkiye’ye gelen kimseleri “şartlı mülteci”⁷ olarak tanımlanmakta ve bu kimseler *üçüncü bir ülkeye yerleşinceye*⁸ kadar Türkiye’de geçici bir süreliğine ikamet ettirilmektedir (Kara ve Korkut, 2010:154-155; Vatandaş, 2016:5).

Göç konusunda diğer bir önemli kavram ise “*göçmen (migrant)*” dir. Bu tür insanlar vatandaşlık hakkı kazanana kadar özel bir mevzuata bağlı olarak varlığını sürdürmektedirler (Akyürek, 2007: 30). Ayrıca göçmenlerin vatandaşı oldukları ülkeler tarafından koruması sürdürülmektedir (Vatandaş, 2016:4). Dolayısıyla “mülteci”ler mevcut mal varlıklarını geride bırakmış, korku içerisinde yaşamalarına gelebilecek tehditlerden kaçarak güvenli bir ülkeye zorunlu olarak iltica eden kişiler iken, “göçmenler” ekonomik ve sosyal anlamda rahat etmek amacıyla başka ülkeye gönüllü olarak göç eden kişilerdir. Göçmenler genel itibariyle daha uygun araçlarla yer değiştirirlerken, mültecilerin yer değişimi ani bir kararla olduğundan daha zor şartlarda ve araçlarla gerçekleşmektedir. Mülteci kavramı “sığınmacı (asylum-seeker)” kavramıyla da karıştırılmaktadır. Sığınmacılar tıpkı mülteciler gibi 1951 tarihli Cenevre sözleşmesinde ve diğer evrensel ve bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtilen nedenlerle (zulüm, zarar vs.) ülkelerini terk etmiş olsalar da göç ettikleri ülke tarafından henüz kendilerine mültecilik statüsü tanınmamış olan kimselerdir (Demirhan ve Aslan, 2015:26; Yılmaz, 2014:1687; Yerli, 2018:2081-2082). Sığınmacı mülteci kabul edilmeyi bekleyen ve bu konuda yaptığı başvurunun kabul edilmesini isteyen kimsedir (Kara ve Korkut, 2010:155). Bu başvuruya ilişkin kararın iktidar ya da BMMYK⁹ beklenmesi söz konusudur. Fakat ülkeyi terk etme koşulları mülteciler ile aynı olan kişilerin henüz başvuru yapmadan önceki durumları da “sığınmacı” olarak belirtilmektedir (Tamer, 2020:2810).

⁵ Bu statüyü almak için hareketini belirleyen kişinin fiiline/kararına ise “*iltica etmek*” denilmektedir. İltica bir sığınmayı ifade etmektedir (Kara ve Korkut, 2010:154).

⁶ Böylece Türkiye, Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Cenevre protokolünü “*coğrafi sınırlama*” şerhi koyarak kabul etmiştir. Çünkü bölgede siyasi karışıklık çıkıp mülteci akımına neden olacağından ve Avrupa’nın Türkiye’yi tampon bölge olarak kullanma ihtimalinden çekinmiştir. Ancak coğrafi sınırlama sadece hukuki sorumluluğun doğmasını kısmen engelleyen bir unsur olması nedeniyle Suriyeli göçünü engelleyememiştir. Suriye’den gelen sığınmacılara uygulanan prosedür coğrafi sınırlama ilkesiyle uyuşmadığından ortaya çıkan bu çelişkiyi önlemek için bir süre uluslararası hukukta yeri olmayan “*misafir*” ifadesi kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak kalma süresinin uzaması ve karşılaşılan sorunlar nedeniyle “*geçici koruma*” terimi kullanılarak uygulamanın, hukuki yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. (Güler, 2021:227-228). Türkiye için geçerli olan, geçici koruma statüsü: “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen yabancılara sağlanabilecek koruma” olarak tanımlanmıştır (Vatandaş, 2016:5). “*Geçici koruma*”, “bireysel koruma sistemiyle baş edemeyecek boyuttaki kitlesel sığınma olaylarında” harekete geçirilen hukuksal bir mekanizmadır. Suriyeli sığınmacılar geçici koruma statüsüne alınarak, mültecilğe ilişkin bireysel iltica başvuru yolları kapatılmıştır (Vatandaş, 2016:8-9; Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:17). Bu rejim asgari uluslararası standartlarla uyumludur. Ayrıca “*açık kapı politikası, geri dönmeye zorlamama, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, kamplarda barınma ve diğer temel hizmetlerin sunulması gibi*” ilkeleri kapsamaktadır. Geçici koruma rejimi kamp dışındaki Suriyelileri de kapsamına almaktadır (İhlamur Öner, 2014:43-45). Türkiye, geçici koruma mekanizmasını devreye sokması ile hem uluslararası hukukun şartlarını yerine getirmiş hem de kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan ve geri dönme imkânı bulamayan Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması için yasal bir statü kazandırmış bulunmaktadır (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:18). Geçici koruma statüsü ile birlikte çoğu sığınmacı ve mülteci, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar, bu kapsamda Türkiye’de geçici olarak kalabilmektedirler (İçduygu ve Aksel, 2012:27).

⁷Kara ve Korkut, (2010:155) bu kimseleri “*geçici sığınmacı*” Güler (2021:227) ise “*sığınmacı*” şeklinde ifade etmektedir.

⁸ “*Üçüncü bir ülkeye yerleştirme*” ise “mültecilerin sığınma başvurusu yaptıkları ülkeden, onları kabul eden başka bir ülkeye transfer edilmesini ifade etmektedir (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:18).

⁹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nın temsilcileri 1960’dan beri Türkiye’de “mültecilerle ilgili anlaşmalara uygunluğu denetlemekte, önerilerde bulunmakta, sosyal ve ekonomik hakların gelişmesine yönelik tedbirler almaya çalışmakta”dır (Güler, 2021:227).

3. “EKONOMİ VE GÜVENLİK” KAYNAKLI GÖÇLERİN “SİYASİ KARARLAR” ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Türkiye’de “göçe sebep olan” birçok gerekçe olduğu gibi “göçün sebep olduğu” birçok durum da söz konusudur (Taşçı, 2009:178). Literatürde göçün “ekonomik, sosyal, kültürel, hukuksal, psikolojik ve güvenlikle ilgili meseleler” nedeniyle ortaya çıktığına dair güçlü bir algı bulunmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015:10). Bu çalışma, göçün gerçekleşmesinde perde arkasında “siyasi kararların” nasıl etkili olduğunu “ekonomi ve güvenlik” kaynaklı gerçekleştiği düşünülen göç örnekleri üzerinden incelemeye almıştır. Göçün yönetilmeye çalışılması esnasında siyasetin çözüm üretmeye dönük politikalar ortaya koyması, politikaların göç üzerindeki etkisinin en büyük kanıtıdır. Bu hususta AB’nin kendi sınır güvenliğini sağlamak için diğer ülkelerle anlaşma yapmaya dönük politik tutumu örnek gösterilebilir.

Ancak politikaların “sadece göç ortaya çıktıktan sonra bir yönetimi üstlenmek anlamında önemli ve gerekli olduğu” düşünülmemelidir. Son elli yıllık evre baz alındığında 175 milyondan fazla insanın kitlesel anlamda göç gerçekleştirdiği bilinmektedir (Vatandaş, 2016:3) ve göç politikalarının ülkeler tarafından doğru belirlenmesi dünyada göçe dâhil olan insan sayısının azalması açısından gereklidir. Ekonomik, sosyal ve siyasal birçok etkisi bulunan çeşitli kamu politikaları bu konuda düzenleyici ya da bozucu pozisyonadadır. Bu konuda örnek olması açısından bir siyasi kadronun benimsediği sosyal güvenlik politikası göçmenlerin ülke içindeki çalışma koşullarını belirlemekte ve ayrıca yabancı iş gücünün kayıt dışı olarak veyahut kayıtlı işçi olmayı tercih etme yönünü etkilemektedir. Ayrıca bazı durumlarda “göç politikalarının kapsamlı ve içinden çıkılmaz bir hal alması ve diğer kamu politikalarını etkilemesi” göçü bir dış politika aracı olmaktan çıkararak iç politika aracı haline getirebilmektedir. Türkiye, son yıllarda farklı göç olguları ile karşı karşıya durumdadır. Tarihi ve coğrafi konumu ile birlikte bulunduğu bölgede güçlü bir aktör olması ülkenin sürekli göç alıp vermesine ve transit bir ülke¹⁰ özelliği taşımasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye’nin göç konusundaki kamu politikalarını bir dış politika aracı olarak daha etkin kullanması gerekmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016:2065). Dolayısıyla “politikalar” ya göçün türünü belirlemekte ve tetiklemekte ya da gerçekleşen göçü yönlendirmektedir. Bu nedenle göçlere şekil veren esas unsurun hükümetlerin/devletlerin/uluslararası kuruluşların politik duruşu olduğu aşağıdaki başlıklar altında izah edilecektir.

3.1.Ekonomi Kaynaklı Gerçekleştiği Düşünülen Göçlerin Siyasi Kararlar Üzerinden İncelenmesi

Ekonomik koşulların, göç türlerinin çoğunun temelinde yatan ana gerekçe olduğu düşünülmektedir. Özellikle Türkiye örneği dikkate alındığında Türkiye’den Avrupa’ya para kazanmak için giden gurbetçilerin ciddi sayılara ulaştığı görülmektedir. Aynı şekilde dışardan Türkiye’ye gelen insanların da güvenlik amaçlı gelenler bir kenara bırakılırsa ciddi bir kesiminin kazanç elde etmek için bu ülkeye yöneldiği bilinmektedir. Aynı şey Türkiye’nin kendi içinde yaşadığı göç için de geçerlidir. Gerek 1950’lerde tarımda makineleşme nedeni ile yaşanan işsizliğe bağlı olarak gerçekleşen göç ve bunun yanında her daim mevsimlik işlerin önemli bir kazanç unsuru olarak görülmesi ile bu tür iç göçler de yaşanmaktadır. Ancak tüm bunların perde arkasında siyasi manevraların ve kararların etkili olduğu açıktır. Bu amaçla siyasilerin ve siyasi kararların ekonomi kaynaklı görülen göçler üzerinde nasıl etkili olduğu üç alt başlık altında incelenecektir. Bu anlamda öncelikle sanayileşme ve işgücü ihtiyacı konusunda siyasi politikaların etkisi incelenecek, ardından tarım, turizm ve nüfus planlaması

¹⁰ “Geçiş (transit) ülkesi” kavramı “hedef ülkeye giderken veya bu ülkeden menşe/mutat ikamet ülkesine dönerken herhangi bir yolculukta kişinin içinden geçtiği ve bir süre boyunca kaldığı ülke”yi ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016:7).

konusunda ve son olarak da ekonomik koşulların yansımaları konusunda siyasi kararların etkisi incelenecektir/örneklendirilecektir.

3.1.1.Sanayileşme ve İşgücü İhtiyacı

Sanayileşme ve iş göçü dendiğinde Türkiye örneğinde hem iç göç hem de dış göç aklı gelmelidir. Çünkü Türkiye sanayi alanlarına göç çektiği gibi tarım alanında makineleşmenin etkisi ile iş arayışında olan kırsal kesim mensupları kentlere yönelmişlerdir. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı’nın etkisi ile büyük kayıplar veren Avrupa’nın sanayileşme adımları için savaşta kaybettiği işgücü yerine Türkiye başta olmak üzere bazı ülkelerden işgücü temin etmesi gerekmiştir. Bu bahsi geçen hareketlenmelerin hepsinde siyasi kararlar etkili olmuştur.

Sanayileşme konusunda karar verici olan en büyük makam siyaset makamıdır. Hükümetin alacağı bir sanayileşme kararı ve bu sanayi alanının neresi olacağı hususu ilgili alanda bir iş gücü ihtiyacı ortaya çıkarmakta ve buna bağlı olarak ilgili şehir göç almaya başlamaktadır. Dolayısıyla ilgili yere göçün artmasına neden olan şey sanayileşme değil hükümetin o bölgede sanayi yapmaya karar vermesi ve ilgili yerde yeterince iş gücü olmamasına bağlı olarak bölgeye çevreden ve hatta dışardan göç akmasıdır. Bu hususta insanlar, refahlarını artırmak ya da diğer insanlarla eşit imkânlarla ulaşmak için kendilerine yabancı olan bu alanlara göç etme riskini üstlenmektedirler. Bu anlamda işgücünün fazla olduğu alanlara yatırımın/sanayinin yönelmesi küçük ve kırsal alanlardaki nüfusun göçünü ve zaten büyük olan şehirlerin daha da büyümesini engelleyecektir (Aksoy, 2012:294; Çelik ve Murat, 2014:5-6; Tamer, 2020:2809; Koçak ve Terzi, 2012: 165; Taşçı, 2009:185).

İç göçte, toplumun kendisinden “iş bulmasını ve ailesini geçindirmesini beklediği gençler” iş aramak için bir göçü gerçekleştirmek zorunda kalmaktadır. Yapılan araştırmalar bu nedenle gerçekleşen göçlerin oranının yüksek olduğunu göstermektedir (Şen, 2014:238-239; Adil, 2020:47; Tamer, 2020:2812). Türkiye’de iç göçler incelendiğinde, 1940’ların ikinci yarısından 1960’lara kadarki göçlerin yaşandığı dönem daha çok, işgücü ihtiyacı ve köyün çözülmesi ile anlamlandırılmaktadır. Bu dönemde işçiler kentlerde oluşmaya başlayan tek bir işgücü pazarına katılmışlardır. Sanayileşmenin bu ilk yıllarında, bilgi, beceri ve sermaye sıkıntısı yaşanmıştır. Bu dönemin işçileri daha çok ithal edilmiş anamalin bakımı, onarımı, ömrünün uzatılması gibi daha marjinal bir görevi üstlenmişlerdir. Dolayısıyla bu yıllarda yeni oluşan işgücü pazarına göç yoluyla akan yedek işgücü doğrudan bu pazara entegre olmuştur (İç duygu, Sirkeci ve Aydıngün, 1998:234). Burada diğer önemli nokta “kentleşme ve sanayileşmenin temel devlet politikası haline gelmesi”dir. Bu manada kentsel alanlara göç eden kişiler, genel itibariyle iyi ve sürekli bir iş bulma ümidiyle kentlere giden genç yaşta insanlardan oluşmuştur. Bu gençler asimile olmalarını önleyecek işlerde çalışmışlardır. 1960-1980 döneminde ise işgücü piyasasında çifte pazar meydana gelmiş ve sanayileşmeyi takip etmeyen kentleşme ve göç ikincil pazarı oluşturmuştur. Bu dönemde göç edenler tüm sektörlerde ucuz işgücü sağlamış ve taklit üretim vb. yoluyla arz açığını kapatmıştır. Bu durumda gecekondulaşma¹¹ artmış ve bu nedenle, marjinal ve enformel sektörler kurumsallaşmıştır. Ancak gecekondualarda yaşayan bu kimseler yavaş yavaş örgütsüz marjinal işlerden, örgütlü sürekli işlere geçmeye başlamışlardır. 1980’li yıllardan sonra ise kentten kente göçün daha fazla olmuştur. Bu yeni göç dalgası içinde yer alanlar, daha nitelikli ve pazarlık gücüne sahip olan kişilerdir. Bu dönemde işgücü arzı nitelik olarak yetersizlerin yoğunluğunu içerirken ve bu kişiler genelde marjinal ve kayıt dışı sektörlerde çalışırken işgücü talebi niteliklilere yönelmiştir (Şen, 2014:247-248).

¹¹Gecekondu “belediyeden ve arsa sahibinden izin almadan, hemen bir gecede inşa edilen bir yapı”dır (Şen, 2014:246).

Bu süreçte erkek nüfus üzerinde bir işçileşme olsa da ailenin diğer bireyleri de çalışmak durumunda kalmıştır. “Yoksullaşma, gelir dağılımı adaletsizliği ve eğitim masrafları” çocuk işgücünün de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kadınlar ise kırsalda ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken kentlerde “ev kadınlaşma” süreci başlamıştır (Şen, 2014:249). 2000’li yıllar sonrasında ise göçlerin yoksulluk ve işsizlik kaynaklı olmaktan ziyade çoğunlukla “eğitilmiş ve nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaçtan kaynaklı” olarak yapıldığı görülmektedir. Bu kimselerin sosyo-ekonomik düzeylerinin önceki göçmenlere göre daha yüksek olduğu bilinmektedir (Bostan, 2017:9). Bu noktada merkezi alanlara işgücü göçü sadece eğitilmiş ve niteliklilere doğru kaysa da “geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere hünere işgücü akımını azaltacak şekilde düzenlenen teşvik edici politikalar geliştirmek (Taşçı, 2009:189)” ülkenin her bölümünü kalkındırmak açısından gereklidir.

Sanayileşmenin ya da iş göçü ihtiyacının ülkede belli bölgelere kayması o yöne doğru iş göçünü artırsa da sanayileşememesi de önemli bir göç nedeni olmaktadır. Hükümetin gerekli ilerleme adımlarını atmamasına bağlı olarak yaşanan gelir bunalımı vatandaşlar için sadece iç göçü değil dış göçü de bir zaruret haline getirmektedir. Bu konuda II. Dünya Savaşı’nda verdiği kayıplardan sonra genç nüfusu az ve yaşlı nüfusu fazla olan Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesi demografik dengesizliklere bağlı olarak işgücü açığını kapatmak için Türkiye gibi birçok ülkeden çok sayıda insanı çalışmaları için çağırmış ve bu amaçla birçok ülkede dış göç yaşanmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin sanayileşememiş olması iş gücü fazlasını kırsaldaki ailesi için göçe zorlarken Avrupa’nın sanayileşme kararı alması dışardan göçü mecbur kılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik anlamda iki yönlü göç politikası ortaya konulabilmektedir. Bunlardan biri ülke dışına göç verme yöntemidir ki buradaki amaç dışarıdan ülkeye getirilen kaynaklar ile ülkede ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirmektedir. Diğer bir yöntem ise göç alma yöntemidir ki bu durum ülke ekonomisine ucuz iş gücü getirirse de kişi başına düşen milli geliri düşürmekte, istihdam oranlarını düşürmekte yani ülkeye yük getirmektedir (Günay, Atılgan ve Serin, 2017:51; Aksoy, 2012:296-297). Dolayısıyla tarihi süreçte yaşananlar gelişmemiş ülkelere doğru iş bulup ekonomik refah artırmaya dönük göçlerin devlet politikaları ile de desteklenerek gerçekleştiğini göstermektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017:4). Bu anlamda Avrupa’ya çalışmak için giden kimseler ekonomik kazanç amacı gütseler de o zamanki şartlarda Türkiye’de ekonomik göstergelerin iyi olmaması nedeni ile siyasiler bu göçü Türkiye’ye kaynak kapısının açılması olarak görmüşlerdir (Ertan ve Ertan, 2017:14; Bozkaya ve Kınca, 2018:106).

Bu çerçevede 1960 sonrası evrede dışarıya olan işgücü göçü artmış ve Almanya ile Türkiye arasında gerçekleşen anlaşma neticesinde 1961 yılında Türkiye’den Almanya’ya, bir süre çalışıp geri dönecek “konuk” işçi alınması başlatılmıştır. Kaynak ülke Türkiye’den hedef ülkelerin olduğu Avrupa’ya emek göçü hareketi sebebiyle Türkiye Almanya’dan sonra Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsveç ve Avustralya gibi ülkelerle de işgücü alım anlaşmaları imzalamıştır. Bu çerçevede resmi kayıtlar Türkiye’nin, yaklaşık 800.000 kişiyi Avrupa’ya göç ettirdiğini ve bunların 649.000’inin (% 81) Almanya’ya, 56.000’inin (% 7) Fransa’ya, 37.000’inin (% 5) Avusturya’ya ve 25.000’inin (% 3) Hollanda’ya çalışmaya gittiğini göstermektedir. Ancak bir zaman sonra konuk işçiler ailelerini ve akrabalarını da Avrupa’ya götürerek uzun süreli oturma izni ve vatandaşlık almaları ile sürekli kalır hale gelmişlerdir. Bu yoğun göç dalgası 1970’lere kadar devam etmiştir (Güler, 2021:220; Bozkaya ve Kınca, 2018:105-106; Aksoy, 2012:296-297; Laczko ve Anich, 2013:33-34). Dolayısıyla Avrupa savaşın ardı sıra yeniden imar edilmesi için gerekli olan iş göçü alım politikasını 1973 petrol krizine kadar sürdürmüşse de sonrasında Avrupa’nın göç yönetimi politikası değişerek 1970’li yıllara kadar göç eden kişilerin toplumda bir ekonomik bütünleşme sağlaması ve yönetilmesini içerecek şekilde kısıtlandığı dikkat çekmektedir. Bundan sonraki süreçte ise işçi ihtiyacının ortadan kalkması

bağlamında yeni gelecek göçlere karşı sınır kapatma yönünde bir karar alıp uygulamayı tercih eden bir politika yürütmeye yönelmiştir (Günay, Atılgan ve Serin, 2017:39, 51).

3.1.2.Tarım ve Turizme Dair Planlama(sızlık)

Türkiye yıllar boyu tarım ülkesi olarak anılmıştır. Çünkü böyle olma yönünde bir politik tercih yapılmış ve bu sürdürülmüştür. Bu kararı veren ve uygulayanlar siyasi kadrolardır. Ancak özellikle 1950’lerde tarımda teknolojinin daha fazla kullanılması şeklinde bir karar alınması siyasiler için tarımın güçlendirilmesi amacı taşısa da bu kararlar birlikte kırsal alanda büyük işsiz kitleler ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak bu işsiz kesim istihdam arayışı nedeni ile sanayinin de daha fazla olduğuna inanılan alanlara göç etmişlerdir. Dolayısıyla tarımda makineleşme politikası uygulanırken bunun yansımalarının işsizlik olacağını dikkate alan bir politik çözüm arayışı ortaya konulmamıştır. Bu konuda üretilen tarımsal ürün çeşitlerinin işlenmesine ya da satışa hazırlanmasına dönük olarak, “tarım alanlarına yakın olan alanlarda” bir sanayileşmenin yaygınlaştırılmaması tarım kesiminin yaşam alanlarına yakın yerlerde muhafaza edilmesini engellemiştir. Ancak alınan siyasi kararlar, dış yardımların (Marshall yardımı) doğrudan tarıma katkı sağlamaya ve makineleşmeye yönelik kullanılmasına yönelik olmuş ve böylece göçe yol açılmıştır. Bu konuda kısıtlayıcı kararlar alınmadığı gibi bu göç akışını engelleyen kapsamlı tedbirler de alınmamıştır. Bu yardımlar ile karayolu ağının da gelişmesi bağlamında ulaşımın artması bu göçün hızlanmasına katkı sağlamıştır. Dolayısıyla bahsi geçen bu göç esasında ekonomik nedenden önce siyasi nedenden olarak gerçekleşmiştir. Bu anlamda nüfus planlaması dikkate alınmamıştır¹² (Adıgüzel, 2016:46-47; Dural ve Yaş, 2007:25; Şen, 2014:238-241; Adil, 2020:48-49).

Öte yandan yakın zaman dikkate alınarak şu söylenebilir ki hükümetlerin tarıma vereceği desteği artırması ya da azaltması tarımsal alanda çalışacak nüfusu belirlemektedir. Çünkü tarımsal verimin ve karın düşük olması çiftçinin yönelişini belirlemektedir (Çetin, 2021). Bu konuda ilk etapta makineleşme, iklim değişikliği, miras yolu ile kalan tarım alanlarının azalması, mevsim dışı ekonomik imkânların az olması vs. nedenlerle kentlere bir göç akını olsa da zamanla çarpık kentleşmenin iticiliğine ilaveten köylere ulaşım ve iletişim ağlarını geliştiren ve imkânları artıran projeler hayata geçirilmesi, teşvik ve desteklerin verilmesi, sulama imkânlarının artırılması ve daha fazla toprağın ekilebilir hale gelmesi, tarım ürünleri ve hayvanların verim ve değerinin artması bazı bölgelerde tersi yönde kırsal alana bir göçü teşvik edebilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 167-168). Bu konuda tarımı teşvik eden politikaların artırılması asgari ücretle çalışmak zorunda olan genç kesimi sanayileşmiş alanlarda iş bulmaya (Şen, 2014:238-239) yönelmek yerine tarımsal üretimin artmasına katkı sağlayabilecek şekilde kırsal alana çekebilecektir. Gençlerin kırsala yeniden yönelmesini sağlamaya dönük politik yardımların üretimi artıracak şekilde planlanması gerekecektir (Gökkoyun ve Yıldızalp, 2022). Bu yardımlar üretimi teşvik etmeyecek şekilde planlansa tarımsal üretim duracak, tarımsal üretimden çekilmeler artacak ve başka iş alanlarına doğru göçe sebep olacaktır (Alkan, 2022).

Öte yandan bazı tarımsal üretim alanlarının mevsimlik göçü teşvik eden yönü bulunmaktadır. Irgat (tarım işçisi) olarak ifade edilen işçi kesimin pamuk hasadı ve pancar yetiştirilmesi gibi tarımsal çerçevede yapılan işlerde çalışmak üzere, buldukları alanlardan tarımsal alanlara doğru bir göç yaptığı bilinmektedir. Bu göçü yapan insanlar buldukları alanda iş fırsatı bulamayan fakat yaşam alanlarından tamamen kopacak şekilde sürekli (kalıcı) göçü göze alamayan insanlardır. Bu kimselerin mevsimlik göçü tarım alanında işgücü ücretini düşürdüğü gibi çadırlarda bir yaşamın sürdürülmesi ile

¹²Özel köy şeklinde ifade edilen kişiye ya da aileye ait olan köylerde baskı altında kalan kişiler göç formülünü kullandıkları gibi bir traktörün ortalamada 6 tarım işçisini ve ailesini kente göç etmeye zorladığı hesap edilmektedir. Kırsal kesim ve kırsal kesimdeki tarımsal işletmelerin durumu da tarımda gerçekleştirilen makinalaşma politikası ile dönüşüme uğramıştır. Bu konuda, detaylı bilgi için bakınız (Şen, 2014:241).

çevresel görüntüyü ve doğayı kirletecek şekilde bir göç ortaya çıkmaktadır. Bu durum Türkiye’nin yabancılar gözünde imajını düşürecek şekilde anlaşılmasına neden olmaktadır (Semerci ve Erdoğan, 2017). Bu bağlamda mevsimlik işçi göçü ihtiyacını ortadan kaldıracak adımların atılması ya da bu insanların yaşam alanlarının güzelleştirilerek çevreyi kirletmelerinin önünün alınması politik bir karar olacaktır.

Türkiye’de mevsimlik işçi göçü turizm alanlarında da yaşanmaktadır. Türkiye’de turizm konusunda yapılan tarihi restorasyonlar ve reklamlar bu meseleye politikacıların önem verdiğinin kanıtıdır. Bu bağlamda tarih ve din turizmi ve hatta kaplıca turizminin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Harmancı, 2019). Diğer yandan kıyılarda gerçekleştirilen deniz ve tatil turizmi sezona özel olarak diğer türlere kıyasla önemli derecede personel çekmektedir. Bu nedenle bu alanlar daha fazla işgücü ihtiyacı hissetmektedir. Devlet/hükümet özellikle ülke dışında turistlerin tatil yörelerine gelmesi için diğer ülkelerle büyük anlaşmalar imzalayarak bu alanlarda turizmi büyütmeyi hedeflemekte ve böylece göçü bu alanlara çekmeyi gerçekleştirmektedir (Dural ve Yaş, 2007:24; Gergerlioğlu, 2016). Turizmin sağlayacağı döviz getirisi ülkelerin cari açıklarını kapatabilmesi ve borç ödemelerinin sürdürülebilir hale getirilebilmesi açısından çok önemli olduğundan siyasilerce önemsenmektedir (Kar, Zorkirişçi ve Yıldırım, 2004:87). Bu sebeple turizm işçilerinin bu alanlara mevsimlik/sezonluk (geçici) olarak çalışmaya gelmeleri/göçmeleri hedef şehirde bir nüfus sorununu ve dolayısıyla yerel hizmetlerin yetersiz kalması sonucunu doğurmaktadır.

Turizm konusunda kıyılara doğru bir iç göç gerçekleşmekle beraber bu alanlara dışardan yabancı işçi göçü de gelmektedir. Buna ilaveten turizm konusunda çekici bu alanlara dışarıdan kalıcı emekli göçü de gelmektedir. 1990’lar itibarıyla küreselleşmenin hızlanması, iletişim ve ulaşım ağının gelişmesi paralelinde turizm sektörü gelişmiş ve Türkiye’nin Batı ülkelerinden göç almasına sebep olmuştur. Bu ülkelerin başında Almanya, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkeleri gelmektedir. Bu konuda özellikle hükümetlerin küreselleşme ve turizm hizmetlerine yaptığı yatırımların ve bu konudaki desteklemelerin önemli bir payı bulunmaktadır. Bu çerçevede ilkin Batı ve Kuzey Avrupalıları Akdeniz ülkeleri arasında Türkiye’yi tercih eder hale getiren yaklaşımları ilerleyen zamanda bu amaçla kalıcı şekilde Ege ve Akdeniz kıyılarında bulunan tatil yörelerine yerleşmelerine neden olmuştur. Bu konuda özellikle son yıllarda Antalya, Bodrum, Didim, Marmaris gibi turizm yöreleri bu konuda önemli sayıda Avrupalı emekliye ev sahipliği yapmaktadır. Hatta belli yörelerde yoğun bir Avrupalı nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iş göçü anlamında yoğun olarak Batı’ya göç veren Türkiye’nin turizm alanlarının yaşam alanı olarak çekici hale getirilip imkânlarının artırılması politikalarının ortaya konulmasıyla Batı’dan göç aldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu göçler ve Ege ile Akdeniz’in uluslararası arenada gözde turizm merkezleri haline getirilmesi sonucunda Batı Avrupa ile olan ilişkiler bu göç ilişkisi nedeniyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede göç kararı siyasi bakışla belirlendiği gibi göç ilişkisi ile siyasi çıkar da elde edilmektedir. Özellikle AB’ye uyum sürecinde yasal düzenlemeler ile yabancıların Türkiye’den mülk edinmesinin önünün açılması bu hareketlenmede büyük etkiye sahiptir. Bu durumda “iklim seçici özelliği ile birlikte bu alanlara yerleşenlerin memnuniyeti” yeni göçleri getirdiği gibi Türkiye’nin yaşanılabilir bir alan olduğunu da dünya kamuoyuna göstermektedir (Aksoy, 2012:296-297).

3.1.3. Ekonomik Koşulların Yansımaları

Türkiye’de ekonomik koşullar göçün seyrinde önemli bir belirleyicidir. Siyasetin verdiği kararlar ekonomi üzerinde belirleyici olmakta ve halkın refahını etkilemesi ile Türkiye’de göç şekillenmektedir. Ekonomi sadece iç değil dış göçte de belirleyicidir. Bu konuda siyasilerin aldığı kararlar ekonomiyi çok farklı koşullarda etkilemektedir. Bunun yansımaları sonucunda yerel ve kişisel gelir dengesizliğine çözüm bulmak isteyen kişiler göçe yönelmektedir (Şen, 2014:238-239).

Bu anlamda siyasilerin göç üzerinde ekonomik çerçevede etkili olduğu bir alan “ekonomi politikalarının ekonominin genel gidişatına olan yansımaları”dır. Öyle ki hükümetler enflasyonu yönetebilmek, faizi doğru değerinde belirleyebilmek ve dövize çok fazla ihtiyaç duymadan ekonomiyi sürdürmek istemektedir. Bu konuda siyasiler hem içerde hem de dışarda bir politik duruş belirlemektedir. Ancak ortaya konulan politikalar bunu sağlayamazsa bu kez “faizlerin yükselmesi ile yatırımların azalması, enflasyonun yükselmesi ile kiraların aşırı rakamlara ulaşması, ısınma ve beslenme bedellerinin karşılanamaması” sorunları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca işletmeler yüksek faizli borçlanmalara yönelemeyeceği için “başta iş değişiklikleri ve yeni iş arayışları ile birlikte işten çıkarmalar ya da üretimden çekilmeler” ve buna bağlı olarak sosyal, kültürel sorunlar yaşanabilmektedir. Ekonomik riskin yüksek olduğu bir ortamda faiz gelirleri ile gelir elde etmek yatırım yapmaktan ve böylece istihdam yaratmaktan daha cazip hale gelebilmektedir (Tamer, 2020:2812; Şimşek, 2018:9-10; Öztürk ve Altınöz, 2020:92).

Öte yandan dövizin kontrol edilememesine bağlı olarak siyasilerin borçlanmaya yönelmesi başka sorunları beraberinde getirmektedir. Dövizin yükselmesi devletin sırtındaki yükü artırmaktadır. Bu sebeple siyasiler, yeni kaynaklar (vergi kalemleri) aramaya ya da yeni borçlar aramaya mecbur kalmaktadır. Bu da başka ülke ya da kurumlara yeni bağımlılıkları ve tavizleri beraberinde getirerek yatırıma yöneltilecek kaynakların faiz ödemelerine ve borç ödemelerine gitmesine neden olmaktadır. Bu imkânsızlıklar ise eğitimini tamamlamış ancak umduğunu ya da yeni gelişim imkânlarını bulamayan gençlerin ve refahını artırmak isteyen kimselerin yurt dışına gitmelerine yani beyin ve işgücü göçlerine neden olmaktadır (Aksoy, 2012:294-295).

Ayrıca teknolojik yatırımların kaynak yetersizliği nedeniyle artırılmamasına bağlı olarak teknolojik araçların/malların dışarıdan ithalatının sürmesi ve buna bağlı olarak cari açığın artarak devam etmesi söz konusu olmaktadır. Böylece yeni yatırımlar yapılması da engellenmekte ve işsizliğe bağlı göçlerin yeni nesillerin de bir sorunu olması sürmektedir. Bu konuda Tamer (2020:2812) ekonomik kaygıların göç üzerinde etkili olduğunu ifade ederek göçe neden olan ekonomik nedenler içerisinde “enflasyon, istihdam oranı, büyüme oranları ve ödemeler tablosu gibi makroekonomik değişkenleri” sayması dikkat çekmektedir. Dolayısıyla yazar bu unsurları göç etmede temel ekonomik unsurlar olarak değerlendirmiştir. Örnek olması açısından 1989’da SSCB’nin dağılmasıyla yaşanan ekonomik buhranın insanları Avrupa’ya yönelttiği ve göçü tetiklediği gösterilmektedir (Tamer, 2020:2812). Öte yandan Türkiye örneği üzerinden bakılacak olursa 1950’lerde tarımda makineleşme ile yaşanan işsizliğin ekonomi kaynaklı olarak bir iç göçe sebep olmasının yanında, ilerleyen yıllarda ekonominin kötü gidişatının¹³ çözülmemesi sonucu 1960’ların başı itibarıyla başta Almanya olmaz üzere yurt dışına bir göç gerçekleşmiştir. Bu göç siyasiler tarafından da hem işsizliğin çözülmesi, hem döviz girdisi sağlanması için önemsenmiş ve desteklenmiştir (Ertan ve Ertan, 2017:14; Bozkaya ve Kınca, 2018:106).

Öte yandan bir ekonomik darboğazın dış göçe sebep olmasının yanında siyasi bir gerekçe ile dışardan sürekli olarak alınan göçün yaratacağı ekonomik ağırlık da (ucuz iş gücünün artması bağlamında kişi başına düşen milli gelirin azalması, yerli halkın ihtiyacı olan istihdamın azalması gibi) sorunlara neden olmaktadır. Bu bağlamda alınan göçün (sığınmacının-mültecinin) ülke geneline bir yük oluşturması¹⁴ nedeniyle ülkelerin gereksinimleri doğrultusunda devlet kontrol ve desteği altında

¹³ 1958 yılında Türkiye’de ekonominin kötü gidişatına bağlı olarak moratoryum ilan edilmiştir (Bayraktar, 2010:47).

¹⁴15 Eylül 2021’de İçişleri Bakanlığı “geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısını 3.710.532; öğrenci ve ailevi sebepler vs. başta olmak üzere ikamet izni verilenlerin sayısını 1.207.749 olarak vermiştir. Böylece resmi rakamlara göre toplam 4.918.281 Suriyeli Türkiye’de yaşamını sürdürmektedir (Ekşi, 2021). Şehirlerde yaşayan Suriyeli sığınmacıların “sağlık, eğitim, istihdam ve barınma” gibi sorunları ve bu bağlamda ekonomik ve sosyal

sınırlı sayıda iş gücü girişi yapılmasını kontrol etmesi önemli hale gelmektedir. Bu gerekçelerle göç alan ülkelerin ekonomi politikasını en iyi şekilde analiz etmesi ve gelecek nesilleri düşünerek hareket etmesi elzem hale gelmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:51).

3.2.Güvenlik Kaynaklı Gerçekleştiği Düşünülen Göçlerin Siyasi Kararlar Üzerinden İncelenmesi

Güvenlik meselesi hem iç hem de dış göçte ülkeler ve insanlar için büyük etkiye sahiptir. Ancak gözden kaçan bir şey bu tür göçlerin de siyasi kararlar sebebiyle gerçekleşiyor olmasıdır. Örneğin Doğu Anadolu’da terör eylemlerini sonlandırabilecek bir politika yürütülememesi ya da yanlış politika belirlenmesine bağlı olarak terörün tetiklenmesi batıya doğru olan iç göçü artırmaktadır. Aynı şey dış politika için de geçerlidir. Suriye ve Irak meselelerinde dış politik baskıların karşısında politik çözüm üretilememesine bağlı olarak ortaya çıkan hadiseler Türkiye’ye doğru kitlesel bir göçün gerçekleşmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde Rusya’nın Ukrayna’ya karşı savaşı önceleyen bir politik pozisyon alması ve dünyada buna engel olacak bir politik duruş ortaya konulamaması Ukrayna’dan Türkiye ve Polonya gibi ülkelere büyük bir dış göçü mecbur hale getirmiştir.

Dolayısıyla siyasi etkenler güvenlik kaygıları yaratarak bazen içeride bazen de dışarıdan içeriye göçe sebep olmaktadır. Şaşırtıcı olan ise göç hareketlerinin artması nedeniyle uluslararası göç hareketlerinin büyük oranda ulusal kamu düzeni kapsamında ele alınarak buna çözüm aranıyor olmasıdır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:51). Oysa bu tür kapsamlı göçlerde ulusal politikalar yetersiz kalsa da uluslararası alanda politikalar ortaya konulması ya da iyi bir dış politika süreci yürütülmesi ile göç konusu yönetilebilmektedir. Bu çerçevede “coğrafya ve iklim koşulları”, “insani kayıplar”, “savaşlar ve terör” konusunda siyasi kararların etkisi incelenecektir/örneklendirilecektir. Uluslararası politikaların ise güvenlik kaygısı çerçevesinde bu hususları yönetmesi gerekmektedir.

3.2.1.İnsani Kayıplar

İnsanlar için aç kalmamak, hastalıklardan korunmak ve hasta olduklarında tedavi olmak bir insanlık ve güvenlik beklentisidir. Siyasilerin bu konuda belirleyeceği politikalar halkın refahına doğrudan etki etmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizlik, yoksulluk, kıtlık ve açlık, kişileri önce yakın olan kasabaya, burada iş güvencesi sağlanamazsa şehir merkezine ve burada da yaşam güvencesi sağlanamadığında ülke dışında geçinebileceği ve böylece yaşamını güvenceye alabileceği bir ülkeye göç etmeye zorlamaktadır (Taşçı, 2009:186). Bu süreçte hükümet politikaları çok belirleyicidir. Örneğin Türkiye’de GAP Projesinin hayata geçirilmesi Doğu ve Güney Doğu’da kuraklığa bağlı olarak ortaya çıkan kıtlık ve açlığın çözümü olmuştur. Birçok yeni tarım alanı ortaya çıkarılarak halkın Batıya göçü mümkün olduğunca engellenmiştir. Bu şekilde terör unsurlarının halkı kullanmasının da önüne geçilmiştir (Aksoy, 2012:294). Dolayısıyla bu projenin “bir yandan göçü azaltıp diğer yandan terör unsurlarının insan devşirmek için fırsat yakalamasını engellemesi ile insani kayıpları önlemesi” politikaların göçe etkisini göstermesi açısından dikkate değerdir.

İnsanların sağlık konusunda kayba uğramaması ve korunması çok önemlidir. Siyasi kanallar doğru politikalar ortaya koyduklarında halk, sağlık sorunlarına hızlı bir şekilde çözüm bulabilmektedir. Bu konuda son yıllarda yapılan sağlık yatırımları ile şehirlerde büyük şehir hastaneleri kurulmaktadır. Bu durum şehir hastaneleri olan illeri cazibe merkezi haline getirip özellikle sağlıkla ilgili sürekli tedavi ihtiyacı olanlar için göçe neden olmaktadır (Adil, 2020:52). Fakat önceden sadece Ankara ve İstanbul gibi alanlarda bu çerçevede bir nüfus birikimi gerçekleşirken bugün

maliyetleri artmaktadır. Açıklanan rakamlara göre 2019 yılı sonu itibariyle Suriyeli sığınmacıların toplam maliyeti 40 milyar doları bulmuştur (Tepealti, 2020:200).

Türkiye’nin her bölgesine yayılmış olması nüfusların bölgelerde kontrol altında olması ve taşınma imkânı olmayıp hastanelere geliş gidiş yapacak durumda olanlar için insani kayıpların en aza indirilmesi açısından önemlidir. Hatta bu konuda ilçelerden diyaliz hastaları ya da engelli çocukların toplanarak merkezlere getirilip tekrar gün bitmeden evlerine bırakılmaları bu konuda göçü en aza indirmek açısından önemlidir. Çünkü yakın yerlerde insani kayıpları engelleyecek düzeyde hastanelerin olması taşınma şeklinde de olsa tedavileri kolaylaştırarak göçü engellemektedir (Şartname, 2022).

Öte yandan Türkiye’nin tıp konusunda ileri düzeyde olması sağlık için yurt dışına olan göçleri engellemektedir. Ancak son birkaç yılda pandemi gibi koşulların yaşanması ve hükümetin açık kapı politikasına bağlı olarak mültecilerin de içinde bulunduğu hasta yoğunluğuna bağlı olarak doktorların psikolojik sıkıntılar içerisinde olması ve verdikleri emek karşısında gelirlerinden memnun olmamaları yurt dışına beyin göçlerine¹⁵ neden olmasıyla kalifiye bir insan kaybına yol açmaktadır. Bu durum Türkiye’nin sağlık koşullarına zarar vermesi nedeniyle halkın sağlık fırsatlarında kayba neden olmaktadır (Gurel, 2022; Öztürk, 2022).

Bir ülkenin kendi vatandaşlarına ve yabancılara yönelik uyguladığı politikadaki adaleti de göç üzerinde etkilidir. Bu konuda duyarsız davranılması ya da adaletin tesis edilmemesi insani kayıpları beraberinde getirmektedir. Suriye’de yaşanan güvenlik problemine karşı Türkiye’nin koruyucu olarak sahip çıkan bir açık kapı politikası üstlenmesi insani kaybı engellemeye dönük bir davranış olsa da büyük bir nüfusun Türkiye’ye gelmesi bağlamında kiraların artarak yerleşik halkın yerinden olması¹⁶ ya da ucuz işgücü gelmesi bağlamında yerleşik halkın işinden olması bir insani kaybı ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Suriyeli halka sağlanan imkânların yerleşik halka sağlanmaması sebebiyle/algısıyla vatandaşın kendisini psikolojik ve ekonomik anlamda kayba uğrar pozisyonda hissetmesi ülke bütünlüğü açısından bir insani kaybı işaret etmektedir. Bu durum kişileri göçe sürükleyerek yeni alanlarda kültürel vb. koşullara yeni bir adaptasyon sürecini mecbur hale getirmektedir. Bu durum kişilerin ailesinden, kültüründen kopması anlamına geldiği gibi bir başıboşluk ya da kontrolsüzlük de getirebilmekte ve bu yönü ile de bir insani kayıp doğurabilmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016:2067; Orhan ve Gündoğar, 2015:16-20).

Suriyeliler bu süreçte kendi çıkarı bağlamında insani kayıp vermeyi önlemek için Türkiye’ye bir göç gerçekleştirmekle birlikte daha sonra ekonomik, sosyal ve siyasi bakımdan daha iyi şartlar aramaya dönük olarak yeniden bir iç ve devamında dış göç gerçekleştirmeye yönelmişlerdir. Dolayısıyla Suriye’den Türkiye’ye olan göç hayatta kalmak için gerçekleşirken Türkiye içinde ya da Türkiye’den Batı’ya doğru olan göçleri hayat şartlarını iyileştirmeye yönelik olmuştur. Ancak Suriyelilerin Batı’ya doğru olan bu hareketi engellenmiştir. İnsan güvenliği “sağlık güvenliği, siyasi güvenlik, gıda güvenliği, çevre güvenliği, toplum güvenliği, birey güvenliği ve iktisadi güvenlik” olarak ele alınsa da AB ülkelerine güvenlik nedeniyle gelen göçmenler bir tehdit olarak görüldüğü için bu haklardan yararlandırılmayıp geri gönderilmişlerdir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:41). Dolayısıyla Türkiye Suriyeliler için insani kayıpları engellemeyi önemserken AB ülkeleri insani değerleri paylaşan ve insani kayıpları önleyen bir politik adım atmaktan çekinmişlerdir. Bu süreçte Türkiye geçmişteki siyasi duruşunu sürdürmüştür ve tıpkı 1980’li yıllarda komşu ülkelerde meydana gelen iç karışıklık, rejim değişiklikleri ve istikrarsızlıklardan kaynaklı olarak Türk ya da Müslüman

¹⁵ Bu konuda rakamlar ve detaylı bilgi için bakınız (Doktor göçü yılın ilk on ayında rekor kırdı, 2022).

¹⁶ “Ülke içinde yerinden edilmişler” kavramı: “silahlı çatışmalar, genel şiddet halleri, insan hakları ihlalleri, doğal veya insan ürünü felaketlerin” bir yansıması olarak bunları engelleyebilmek üzere evlerini terk etmek zorunda kalan ve uluslararası anlamda tanınmış bir devlet sınırını geçmeksizin daha güvenli bir bölgeye göç etmek mecburiyetinde kalan kişileri ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016:6; Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:18).

olmayan kesimin de Türkiye’ye göçe yönelmesini engellememiştir (Bozkaya ve Kıncal, 2018:105). Bu çerçevede İran-İrak savaşının etkisiyle Orta Doğu’dan ve ayrıca Doğu, Afrika ve Balkanlardan Türkiye’ye göçlerin yaşanmasını kabul etmiştir. Böylece Türkiye’nin hem sürekli hem de transit göçün merkezi konumuna gelmesini politik olarak benimseyerek insani değerlere verdiği önemi göstermiştir. Avrupa’nın aksine politikalarında insan unsurunu dikkate aldığına yaşanan her örnek olayda ispatlamıştır (Aksoy, 2012:297).

Diğer yandan dış politik gelişmelere bağlı olarak insani kayıpları önlemek için kapılarını açık tutan Türkiye’de yaşanan bazı siyasi hadiselerle ilgili olarak yaşanan ya da yaşanması ihtimali olan insani kayıplar konusunda Türkiye’den dışarıya göçler yaşandığı da dikkat çekmektedir. Bu konuda 1980’lerin başında Türkiye’nin darbe yaşamış bir ülke pozisyonunda olması siyasi sebeplerle dayalı olarak yurt dışına bir göç yaşanmasına neden olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi ele geçirmesi ve çeşitli siyasi grupların baskı altına alınması nedeniyle, farklı ideolojilere sahip insanlar Türkiye’den Avrupa’ya göç etmişlerdir (Bozkaya ve Kıncal, 2018:106). 1981-2005 arasında Türkiye’den dışarı göç eden toplam sayının beşte ikisi bu sebeple göç eden kimselerden oluşmaktadır (Aksoy, 2012:297). Bu anlamda çevrede yaşanan insani kayıplar Türkiye’nin dışardan göç almasına sebep olduğu gibi Türkiye’de yaşanan siyasi baskıların doğurduğu insani kayıplar da bir dış göçe sebebiyet vermiştir.

3.2.2.Savaş ve Terör

“Can güvenliği endişesi, etnik veya dini çatışmalar, siyasi iktidar tabanlı politik baskılar” yaşanması, bireysel veya toplu göçlere neden olmaktadır. Bu sebeplere bağlı olarak gerçekleşen göçte “huzur, güvenlik, özgürlük ve adaletin olduğu” bölge ya da ülkelere bir yöneliş olmaktadır. Ayrıca bu süreçte ülke içinde siyasi istikrarsızlıklar ve suç oranlarının yüksek olması da güvenlik sorunları temelinde göçü tetiklemektedir (Yıldız, 2017:1830).

Güvenlik konusunda ülkeler savaştan ve terörden korunmaya yönelik politikalar belirlemekte ve bu konuda gerekirse dışardan göç aldıkları gibi içerde de göçü teşvik etmekte ve bazen dışarıya yönelik de göçler gerçekleştirmektedirler. Siyasilerin savaşa kucak açan davranışları ülke içinde korunma güdüsü ile hareket eden kitlelerin kontrol edilemez şekilde yer değiştirmelerine neden olmaktadır. Öte yandan bu savaş, çevre ülkelerde çıkmışsa ve siyasiler doğru politikalar ortaya koyarak bunu engelleyememişlerse ya da bunu tetikleyen bir davranış sergilemişlerse bu durumda büyük bir dış göç gerçekleşecektir (Aksoy, 2012:294; Çelik ve Murat, 2014:6).

Savaş esnasında insanlık dışı davranışlara/katliamlara (İhtilaller, diktatör yönetimler ve sürgünler) maruz kalmak bir göç sebebi oluşturmaktadır. Bu konuda Osmanlı örneğinde olduğu gibi 1821 ayaklanması sonrasında Yunanlılar yöredeki Müslümanlara katliam yapmıştır. Osmanlı 93 Harbi’nde (1877-1878 Rus Harbi) yenilince Kafkasya ve Balkanlar’dan Anadolu’ya askeri ve siyasi nedenlere bağlı olarak büyük kitleler göç etmiştir. Aynı şekilde Bulgarların 1877-1878’de ve 1912’de yapmış olduğu uygulamalar ile birlikte hemen hemen aynı dönemlerde Sırp, Karadağ ve Makedonya’da yaşanan sıkıntılı süreçler de, bu tarz göçün örnekleridir. Soydaş veya dindaş kesimin yok oluşunu izlemek gibi bir politika sürdürmek mümkün olmayacağı için dışardan göç alınması söz konusu olabilmektedir (Taşçı, 2009:187; Tamer, 2020:2812).

“Sovyetlerin Afganistan’ı işgal etmesi, İran’daki rejim değişikliği, Orta Doğu’da meydana gelen çatışma ortamı ve istikrarsızlık, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde komünist rejimlerin çöküşünün etkisi” Türkiye’yi hedef ülke veya geçiş ülkesi haline getirmiştir (Bozkaya ve Kıncal, 2018:106). Bu konuda 1961’de Doğu Türkistan’da yaşayan Uygurlardan bazıları Çin’in zulmü sonucunda vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu anlamda göçün ilk kapısı geçici olarak

Afganistan olsa da sonrasında buradaki insanlar Türkiye’ye göç etmişlerdir. Savaş ve siyasi baskıların sadece yoksulları değil varlıklı ve eğitilmiş insanları da göçe sürüklediği görülmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:40). 1990’lı yılların başında Irak Baas rejiminden kaçarak Türkiye’ye sığınan (ancak daha sonra geri dönen) Kuzey Iraklı Kürtlerin yaşadığı göç buna örnek verilebilir (Taşçı, 2009:188).

Türkiye’nin, cumhuriyetin ilk yıllarında ulus-devlet kimliğini kurmak ve güçlendirmek siyasi düşüncesiyle dışarıda tehlike altında olan soydaş göçmenleri Türkiye’ye alıp onlara vatandaşlık verip istihdam etmesi bu hususta göçün siyasi kararlar alınmasının bir örneğidir. Bu durum Anadolu’da soydaş sayısını artırarak ulus-devletin güvenliğini sağlamak anlamında da değerlendirilebilir. Bu konuda NATO’ya üye olarak Rusya karşısında ulusu koruma güdüsü ile hareket etmek de güvenlik ihtiyacının bir gereğidir ki bu durum Türkiye’nin yeni bir göç dalgası ile karşılaşmasını engellemek açısından da önemlidir (Yerli, 2018:2082). Çünkü insan hareketliliğinin devletler için güvenlik boyutunda bir değeri bulunmaktadır. Göçün güvenlik problemi olarak görülmesinde, Soğuk Savaş sonrası evrenin koşullarının büyük etkisi olmuştur. Devletlerin ulusal güvenlik kaygıları birbirlerinden farklı göç politikaları gerçekleştirmelerine neden olmuştur (Gök, 2016:65).

NATO’ya üye olmanın Türkiye’nin Rusya karşısındaki güvenliği için önemli olması sonucunda kuruluşa üye olabilmek için alınan bir siyasi kararlarla Kore’ye asker göndermeyi göze alan Türkiye NATO’ya üye olmanın gereğini de yaparak dünyada göçe etki etmektedir¹⁷. Diğer yandan Türkiye güvenliği için NATO’nun razı olmadığı bir politik tutumu benimseyerek soydaşları korumak ve sınır güvenliğini sağlamak için Kıbrıs Barış Harekâtı’nı yapmaktan çekinmemiştir. Buradaki sorunun çözülebilmesi ve güvenliğin temin edilmesi için harekât sonrasında iki kesim (Türk ve Rum) arasında karşılıklı göçler yaşandığı gibi Türkiye’den Ada’ya yönelik olarak da iskân hareketleri yapılmıştır. Dolayısıyla güvenlik kaygısı ve alınan siyasi kararlar hem Kıbrıs içinde hem de Kıbrıs’a dışardan bir göç gerçekleşmiştir (Taşçı, 2009:187; Tamer, 2020:2812).

Yakın tarih incelendiğinde dışarda ortaya çıkan çeşitli olaylara bağlı olarak güvenlik sebebiyle Türkiye’ye dışardan -örneğin Suriye ve Ukrayna’dan- ciddi oranda göç gelmiştir (Aktan, 2022). Türkiye bu süreçte ortaya çıkan güvenlik kaygısını aşmak ve Türkiye halkını bu nüfusun yükünden kurtarmak için Rusya-Ukrayna arasında arabuluculuk yapıp (Gökçeklik, 2022) savaşı bitirmek ve oradaki bekleyen tahıl muhtaç ülkelere ulaştırarak tahıl güvenliğini sağlayarak (Tahıl krizi İstanbul’da çözüldü, 2022) yeni göçlerin önünü kesmek istemiştir. Çiçek (2022:17-18) Suriye iç savaşının sonucu olarak Türkiye’ye yönelik gerçekleşen göçün politik nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir. Yazar bu konuda ayrıca Küba’daki totaliter yönetimden kaçan bazı Kübalıların ABD’nin Miami kentinde Little Havana isimli semti kurup yerleştiklerini örnek vermektedir. Bu anlamda Türkiye yeni bir politika adımı ile Suriye ve Irak gibi alanlara askeri harekâtlar gerçekleştirerek yeni göçlerin gelmesini engellemeyi ve güvenli alanlar oluşturarak (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2023) Suriyelileri memleketlerine göndermeyi¹⁸ hedeflemiştir. Bu konuda 2022 itibarıyla Esad’la görüşmelerin başlaması hem Suriyelilerin can güvenliği hem de göçü kontrol altına almak için gerekli görülmüştür (Erdoğan Esad’la Neden Normalleşmek İstiyor, 2022).

¹⁷ Arap Baharı ile NATO’nun müdahalesi sonrası Libya içinde güvenlik kaygısı ile göçler yaşandığı gibi Libya’dan Türkiye’ye vatandaşların getirilmesi şeklinde de göçler de yaşanmıştır. Türkiye Libya’ya müdahale yapılmasını istemese de NATO üyesi olmanın yükümlülüklerini yerine getirmiştir (Turan, 2022:411-412).

¹⁸ Tam olarak bu noktada Suriyeliler konusunda önemli bir yeri olan “*gönüllü geri dönüş*” kavramına açıklık getirmek gerekmektedir. Bu terimin çoğunlukla “mülteciler, savaş esirleri ve tutuklu bulunan siviller” bağlamında kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu kavram bahsi geçen bu kimselerin “menşe-transit-üçüncü ülkeye tamamen kendi isteklerine dayalı olarak” dönmelerine ifade etmektedir (Karataş, Adıgüzel ve Ünal, 2018:18; Adıgüzel,2016:4).

Öte yandan sınıra düşen bombalar da güvenlik amaçlı bir göçe neden olabilmektedir. Bu konuda özellikle Türkiye’nin Güney Doğu sınırlarında yaşanan bomba düşme hadiseleri bu konuda halkın güvenliğini tehdit etmekte (Suriye’den Türkiye’ye son dönemde kaç top ve roket saldırısı yapıldı?, 2022) ve bu nedenle Türkiye zaman zaman sınır ötesi harekâtlar düzenleyerek, yani bu şekilde bir politik duruş belirleyerek alanda güvenlikte sürdürülebilirliği temin etmek istemektedir (Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar, 2023). Öte yandan dış ülkelerin ve örgütlerin Türkiye üzerindeki planları ya da Türkiye’nin çevresinde sürdürdükleri planları da sınır ötesinde terör örgütlerinin oluşmasına ve güçlenmesine sebep olması ile yeni göç koşullarının ortaya çıkmasına sebep olmakta ve atılan bombalar Türkiye’de iç göçü tetiklediği gibi dışardan da Türkiye’ye bir göç gelmesine sebep olabilmektedir (Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan ABD’ye terör tepkisi, 2022; Arslan, 2016).

Terör konusu ciddi bir göç nedenidir. Türkiye gerçeği üzerinden konuşulacak olursa 1984 yılı itibariyle terör nedeniyle ciddi oranda bir iç göç gerçekleşmiştir. Bireylerin, yaşadıkları yerde, kişisel, ailevî ve çevresel anlamda güvenliklerinin olmadığını anlamaları/hissetmeleri, göç etme ihtiyacını/mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. Bu tür kaos ortamlarında zorunlu ve düzensiz göçler gerçekleşmekte ve bu durum dış ülkeye göç şeklinde de kendini göstermektedir. Türkiye’de 1986-2005 yılları arasında gerçekleşen göçte göç eden kişilerin yaklaşık % 4’ünün güvenlik sebebiyle göç ettiği belirtilmektedir. Bu konuda “Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van” şeklinde terör unsurlarının kontrol altına alınmaya çalışıldığı 14 ilden göç edenlerden % 16’sı güvenlik nedenleriyle göç edenleri oluşturmaktadır. Özellikle, 1992 sonrası süreçte terör nedeniyle zorunlu köy boşaltma olaylarında büyük artışlar yaşanmıştır. Bu konuda resmi raporlarda, boşaltılan toplam yerleşim birimi sayısı (köy, mezra) 3.428 olarak ve göç eden kişi sayısı 378.335 olarak verilmiştir. Ayrıca, bölgede o yıllarda yaklaşık 2 milyon kişinin yer değiştirdiği (örnek olması açısından 11 bin nüfuslu Lice ilçesinin 10 bini göç etmiştir) bilinmektedir. Ayrıca bu kırsal alanlardan başta Diyarbakır ve Şanlıurfa başta olmak üzere çevre illere göç yapıldığı ve oradan da batıdaki Adana, Mersin, Antalya, İstanbul, Bursa gibi kentlere yönelme olduğu tespit edilmiştir. Göç edenler üzerine yapılan bir araştırmada güvensizliğin nedeni olarak “terör ve asayişsizlik” faktörü gerekçe olarak gösterilmiştir (Şen, 2014:240; Taşçı, 2009:187-188; Oral ve Çetinkaya, 2017:4). Bu yaşananlar o dönemde devletin ortaya koyduğu politikalarda terörün çözümü konusunda yetersiz olduğunu ve asayişli sağlayacak bir fiili ortaya koyamadığını göstermektedir. Yine yakın tarihli bir örneği incelemek gerekirse hükümetin HDP/PKK unsurları ile anlaşma ve silah bıraktırmaya dönük ılımlı yaklaşımı karşısında (Turan, 2022:255-262) 2016 yılı Haziran genel seçimleri sonrasında PKK terör örgütü unsurlarının Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde çukur/hendek kazarak öz yönetimler ilan etmesi neticesinde devletin bir politika dönüşümü ortaya koyarak yaklaşık 10 aylık bir zaman diliminde terörü bitirme ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamak için bir mücadele ortaya koyması söz konusu olmuştur. Bu konuda terörü müzakere yaparak sonlandırma gayretleri ortaya konulduğu evrede yaklaşık 355.000 kişinin göç ettiği Bakanlık tarafından açıklanmıştır (Adil, 2020:48).

Ayrıca büyük şehirlerde sürekli olarak bombaların patlaması da bu konuda göçü tetikleyebilmektedir. Suriyeli unsurlar başta olmak üzere ülkeye dağılmış bu kimselerin soruşturulmadan ülkeye alınması ve nerede yaşamlarını sürdürüyor olduklarına dair kapsamlı takip edici politikaların ortaya konulamaması da güvenlik anlamında sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Çünkü terör unsurlarının bu sığınmacı kesimin arasına karışarak halkı tehlikeye attığı/atacağı açıktır (Tamer ve Birvural, 2018:15-16). Bu konuda Avrupa sığınmacılardan kalifiye özellik gösterenleri seçerek ülkesine alırken (Güler, 2021:218) Türkiye’nin hem terör bölgelerinden hem de savaştan kaçanları seçmeden ülkeye alması ve doğru şekilde yerleştirememesi/iskân edememesi hem yerleşik halkı hem

de sığınmacıları zor durumda (gereksiz pahalı, barınma, iş, sağlık problemleri gibi güvenli zafiyetleri) bırakmakta ve yer değiştirmelere sebep olmaktadır.

Toparlanacak olursa, ülke içinde “terörle mücadele konusunda gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilememesi, ekonomik iyileşmelerin sağlanamaması, göçün yönetilememesi ve siyasi beklentilerin karşılanamaması veya dış güçlere karşı yeterli/gerekli yaptırımların uygulanamaması” bağlamında ortaya çıkan yetersizlik ve tatminsizlik ülkede terörün yükselmesine ve insanların bu gerekçe ile hem gönüllü hem de zorunlu şekilde göç etmesine neden olmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017:4).

3.2.3.Coğrafya ve İklim Koşulları

Türkiye’nin jeopolitik konumu gereği Avrupa’ya geçiş güzergâhı üzerinde olması bulunduğu coğrafyanın stratejik önemini göstermektedir. Bu durum bazı avantajlar sağlamış olsa da Türkiye’nin istikrarsız ve çatışmaların hâkim olduğu bir alanda/coğrafyada bulunması nedeniyle bazı göç türleri ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bu koşullar Türkiye’yi “Türkiye-uluslararası göç” ilişkisinde önemli bir konuma getirmektedir (Bozkaya ve Kıncal, 2018:103-104). Bu coğrafi koşullara bağlı olarak hem Türkiye’nin hem de çevre ülkelerin ya da uluslararası güçlerin aldığı bazı politik kararlar Türkiye üzerinde iç ve dış göçü etkilemektedir.

Öte yandan içinde bulunulan coğrafi koşullara bağlı olarak bazı bölgelerin tarım konusunda yoksun olması, dağlık olması veya belli bölgelerin su kaynakları ya da iklim yönündeki negatif durumu göç konusunda kararları etkilemektedir. Ayrıca ulaşım ağları kurulması açısından coğrafyanın uygun olmaması ya da bazı doğal yok oluşların yaşandığı alanlarda bulunulması/ikamet edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu alanlarda alınan siyasi kararlar ve vatandaşa sunulan haklar ya da alınan önlemler halkın göç kararı üzerinde belirleyici olabilmektedir.

Özellikle *eğitim* konusu hem okullaşmanın Türkiye’deki coğrafi konumlanması hem de yaşam alanlarından eğitim alanlarına ulaşım ağlarının olup olmaması ile göçü belirleyen bir konudur. Devlet kamu okullarında sunduğu eğitim imkânı ile ya da bazı illeri eğitim konusunda daha güçlü hale getirmesi ile göçü belirleyebilmektedir. Özellikle eğitim konusunda kentsel alanın daha iyi olması ya da bazı illerin eğitim konusunda daha iyi olması ya da ilgili ildeki bir okulun çocuk tarafından girilen sınav sonucuna göre kazanılmış olması da göçün nedeni olabilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017:5). Kırsal alanın eğitim konusunda yoksun olması halinde insanlar eğitimle donatılmış olan yerlere göçe yönelmek zorunda kalmaktadır. Bu konuda ILO’nun 1991 yılında Türkiye’nin kırsal alanlarında gerçekleştirdiği anket de bu sonuca ulaşmıştır. Dolayısıyla okullaşma oranının az olması göçe zemin hazırlamaktadır (Taşçı, 2009:189-190). Türkiye’de alınan politik bir kararla son dönemlerde taşınabilir eğitimle buna çözüm üretilerek kırsal kesimin yerinde kalması desteklenmektedir (Taşınabilir eğitim sistemi nedir, 2019).

Türkiye’de bazı coğrafi alanlarda kültürün sürdürülebilirliği bağlamında gençler üzerinde bir baskı ortaya çıkabilmekte ve özgürleşmek isteyen gençler doğup büyüdüğü alanlardan uzaklaşmak isteyebilmektedirler. Bu anlamda geniş aile yapısı içerisinde mevcut olan otoriteden uzaklaşma arzusu eğitilmiş genç kesimin göç etmesinde önemli bir belirleyicidir. Öte yandan bunun tam tersi olarak yüksek eğitim kurumları tercihi gençlerin göç etmesine ancak gittikleri yerde alıştıkları yaşam tarzının farklı olması nedeniyle uyum sağlayamamalarına neden olabilmektedir. Ayrıca elde edilen yaşam tarzı ile birlikte iş olanakları isteği karşılayamadığında yeni bir göç gerçekleştirilebilmektedir. Böylece göç veren bu iller kalkınmanın önemli bir unsuru olan nitelikli işgücünü kaybedebilmektedir (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:39-40).

Eğitim konusunda son olarak belirtmelidir ki eğitim kaynaklı göçler kente ya da başka bir kente olabileceği gibi gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere yönelik beyin göçü şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017:5). Türkiye’de eğitim şartlarının ihtiyacı karşılamaması halinde gelişmiş ülkelere doğru bir göçün gerçekleştiği söylenebilir. “Beyin göçü” denilen bu göçler, kalıcı bir hüviyete bürünebilmektedirler (Taşçı, 2009:189-190). Beyin göçüne sebep olunması ülkenin geleceğinin riske atılması anlamına gelmektedir. Bu riskin Türkiye şartlarında iç göç esnasında da yaşandığı görülmektedir. İklim koşullarının etkisi ile bazı ürünlerin eğitim öğretim başladıktan sonra hasat edilebilir özellikte olması bağlamında mevsimlik işçiliğe bağlı olarak gerçekleşen süreli göçlerde bazı çocukların eğitim öğretime geç başlatıldığı durumlar ortaya çıkmaktadır (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2021). Bu nedenle bu çocukların gittikleri yerlerde okula başlayıp memlekete döndüklerinde eğitimlerine devam etmeleri yahut memleketlerinde yatılı alanlar tahsis edilerek bu konuda geleceklerinin teminat altına alınması gerekmektedir.

Coğrafi koşulların sunduğu eğitim imkânları ve fırsatları politik kararlarla belirlenmekte ve mahrumiyete bağlı olarak gerçekleşen göçü durdurabilmektedir. Eğitim bir ülkenin gelişmesi için önemli olsa da temelde bir güvenlik meselesidir. Ülkede bilimsel bir devrim yapacak olan beynin yurt dışına göçmesi, ülkesine faydalı olacak bir bireyin okuma imkânlarından mahrum kalması sonucu ülkesine zararlı ve yük haline gelmesi, hatta eğitimi sağlanamayan bu bireyin hırsız ya da katil olması ülkenin geleceği açısından risktir. Öte yandan kişinin eğitilerek işgücünün kalifiye hale getirilememesi ülkenin üretimini olumsuz etkileyerek ya da pazar rekabet avantajı sağlamasını engelleyerek de ülkeyi kayba sürükleyebilmektedir. Bu konuda coğrafya ve iklimin iyi hesap edilerek politikalar ortaya konulması coğrafyanın engelleyiciliğini yok edecektir.

İnsanlar sadece eğitim sebebiyle değil aynı zamanda buldukları coğrafyada yaşanan, heyelan, erozyon, volkanik patlamalar, kuraklık, nükleer silah çalışmaları, sel baskınları, depremler ve endüstriyel kaza gibi gerekçelerle de başka alanlara taşınmayı meşru görebilmektedir (Dural ve Yaş, 2007:24; Aksoy, 2012:294-295; Tamer, 2020:2809; Şen, 2014:242-243; Adil, 2020:51; Laczko ve Anich, 2013:34). Bu konuda 4 ve 5. yüzyılda Hunlar ve Moğollar Orta Asya’dan kuraklık sebebiyle göç etme zorunluluğu duymuşlardır. Aynı şekilde Kırgızistan’da 1994 yılında yaşanan toprak kayması sonucunda binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu konuda Aral Gölü dünyanın en büyük göllerinden biri iken bataklık ve çöl halini alması ve göl alanında kalan tuzlu toprak yüzeyindeki tuzların rüzgâr ile tarım topraklarına taşınarak verimi iyice düşürmüş olması da göçe sebep olmuştur (Günay, Atılğan ve Serin, 2017:41). Türkiye’de yaşanan 1999 Marmara Depremi neticesinde 50 bin kişinin hayatını kaybetmesinin ardından birçok ailenin başka alanlara göçü söz konusu olmuştur¹⁹ (Şen, 2014:242). Nükleer tatbikatların yapıldığı Kazakistan’daki Semipalatisk bölgesinde 1949-1989 yılları arasında 150’si yer üstünde olmak üzere 500 kadar nükleer bomba denemesi gerçekleştirilmiş ve bunun zararlarından korunmak isteyen yaklaşık 160 bin insan Kazakistan’ın diğer bölgeleri ile Rusya, Ukrayna ve diğer Sovyet Cumhuriyetleri’ne göç etmiştir (Taşçı, 2009:188-189). Bu tür çevresel sorun ve afetler insanı maddi, barınma ve iş konusunda yıkıcı sonuçlarla karşı karşıya bırakmaktadır (Yıldız, 2017:1831).

Bu örneklerde de incelendiği üzere coğrafya ve iklim şartları insanlar için bazı engeller ortaya çıkarsa ve göçü zorunlu kılsa da bu konuda hükümet politikalarının da belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla riskli alanlara yerleşim yeri kurulmasına ilişkin izin yetkisi devlet kurumlarınca verilmektedir ve bu konuda yasal dayanak yine siyasiler tarafından oluşturulmaktadır. Afet riski bulunan alanların önceden tespit edilip işaretlenmesi ya da riskli bölgelerin haritalandırılarak

¹⁹ Siyasiler bu süreçte Düzce’yi geliştirmek için il yapma kararı alarak şehre cazibeyi artırma gayreti ortaya koymuşlardır (Ürer, 2022).

bu alanlarda yaşayanlar için önlemler alınması ancak devlet gücü ve kararı ile yürütülebilir. Diğer yandan yer altı sularının korunmasına dönük politikalar oluşturulması ve bu şekilde göl gibi önemli doğal alanların ömrünün uzatılması ancak siyasilerin alacağı önlemlerle mümkün olabilmektedir. İnşaat yapılarının hangi koşullarda kabul edileceği yine devletin kurumlarınca belirlenmektedir. Bir alanda nükleer tesis kurulması ve bu tesise ilişkin risklerin belirlenmesi ve önlemlerin alınması siyasiler tarafından hesap edilmektedir. Bu konuda çevre ülkelerdeki gelişmelerin takip edilerek kontrol altında tutulabilmesi de iyi bir dış politikayla ve bu konuda yapılacak manevralarla mümkün hale gelebilmektedir²⁰. Bu konuda Türkiye enerji güvenliğini sağlamak için bir yandan nükleer anlamdaki faaliyetlerini sürdürme kararı alırken (Mersin Akkuyu Nükleer Santrali²¹) diğer yandan çevre ülkelerin (Rusya, İran, İsrail gibi) radyasyon salınımı konusundaki davranışlarını ve bu konuda ortaya çıkacak riski denetleyebilmeli ve gerekirse bu konudaki politikalara yön verebilmelidir.

Öte yandan “kırsal kesimdeki yerleşimlerin coğrafi olarak plansız, dağınık, küçük ve sayıca çok olması; köylerin önemli bir kısmının yüksek, eğimli, engebeli ve derin vadilerle bölünmüş pozisyonda olmaları” altyapı hizmetleri almalarını önlemekte ve gelişemeyen köyde yaşayan köylüler kentlere yönelmektedir. Ayrıca konumun (yüksekte ya da kuzeyde olunması gibi) etkisi ile birlikte mevcut iklime bağlı olarak kış mevsiminin uzun sürmesi ve coğrafi şartlara bağlı zorluklar yaratması ve ayrıca kırsal bölgelerdeki kara yollarının yeterli ve modern düzeyde olmaması da göçlere neden olmaktadır (Büyükyılmaz, 2017:42). Bu konuda ne pahasına olursa olsun sosyal ve ekonomik imkânların bu coğrafi alanlara ulaştırılması ve riskli alanlarda denetimler yapılarak önlemler alınması siyasilerin kararlarıyla mümkün olmaktadır.

Ülkenin bazı coğrafi alanlarında orada olmaktan kaynaklanan bir yaşam stili (kültür vs.) hâkimdir. Bu gibi alanlarda töre cinayetlerinin, kan davalarının sürüyor olması ve bu tür ilkel yaşam şartlarının dönüştürülememesi neticesinde insanlar kendilerini korumak için başka alanlara göç edebilmekte ve yeni yaşam koşullarına adapte olmak zorunda kalabilmektedir. Bu alanlarda (özellikle Türkiye’nin Doğu ve Güney Doğu alanlarında) törelerin “özellikle kız çocuklarını kısıtladığı ve erken yaşta evlilik, yaşı dolanlar için istenmeyen kişilerle (yaşlılarla) zorunlu evlilik ya da erken yaşta okuldan alma” gibi sonuçlar yaratması kız çocukları için bir güvenlik problemidir (Köseli ve Çelik, 2020:25). Bu hususlarda belirleyici ve sorun çözücü olan ise ortaya koyduğu ya da koyacağı politikalarla devlettir/hükümettir.

Öte yandan coğrafya ve iklim koşullar bağlamında bir yerin aşırı sıcak olmasına bağlı olarak yaylalara ya da soğuk olması sonucunda kışlaklara göç gerçekleştirebilmektedir (Bazın, 1994). Buna ilaveten iklim koşullarına bağlı olarak bir hasta kimsenin (örneğin alerjisi olan) sıcak, kuru veyahut nemli bir yeri yaşam alanı olarak seçmesi bir mecburiyet haline gelebilmektedir ya da bu iklim koşulları emekliler için bir göç tercihi olabilmektedir. Şehir merkezinde olup büyük şehrin gürültüsünden ve kötü havasından kaçmak istenilmesi de bu çerçevede göçe neden olabilmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017:5). Bu meselelere dair siyasiler “küresel ısınma konusunda duyarsız olarak, çevresel kirlenme konusunda önlem almayarak (santraller kurulmasına müsaade ederek ve bunları denetlemeyerek) ya da iklim koşullarını belirleyecek şekilde yapılara (barajlar, Kanal İstanbul gibi) ortam hazırlayarak” doğrudan iklimi belirleyebilmektedir²². Bu konuda siyasiler, “şehirlerde havanın

²⁰ ABD’nin “İran’ın kendi güvenliğini sağlamak için nükleer faaliyetler sürdürüyor olmasını” engelleme gayretleri (İleri, 2022) bir ülkedeki siyasi bakışın diğer ülkedeki politikalar üzerine etkisini örneklendirmektedir.

²¹ Bu tesis ile Türkiye’nin yıllık enerji ihtiyacının % 10’unun karşılanması hedeflenmektedir (Enerji talebinin yüzde 10’u Akkuyu’dan sağlanacak, 2022). Ukrayna-Rusya savaşı Batı’ya ve Türkiye’ye enerji güvenliğini konusunun ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

²² Dolayısıyla siyasi kararlar iklim koşullarını etkilemektedir. Çevre kirliliğine sebep olacak santrallerin kurulduğu alanlarda toprak verimliliği düşmekte ve insanlar yeni iş alanlarına yönelebilmektedir (Kaçmaz ve

temiz olmasını gerçekleştirerek (doğal gazlı ısınma ve ulaşım sistemleri, elektrikli araçları teşvik edilmesi gibi)”, “kırsal alanların imkânlarla (eğitim, sağlık gibi sosyal imkânlar) çekici kılınmasını sağlayarak” ve “mevcut yerleşim yerlerinde mahalle kültürünün sürdürülmesine ilişkin (TOKİ’lerin yatay mimari şeklinde dizaynı ve okul, cami gibi alanları içinde bulundurması gibi.) önlemler alınması konusunda kararlı duruş sergileyerek” göç üzerinde belirleyici olabilmektedir (Can ve Altınmakas, 2014).

Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafi şartlar göç konusunda belirleyici olduğu gibi bu konuda çevre ülkelerin içinde bulunduğu coğrafi koşullar da Türkiye’yi göç konusunda etkilemektedir. Bu anlamda Türkiye göç alan (göçmen kabul eden), göç veren ve transit ülke haline dönüşebilmektedir. Bu durumda belirleyici olan şey Türkiye’nin politik duruşudur. Bu coğrafi pozisyonu, Türkiye’nin göç politikalarını bir dış politika aracı olarak kullanmasını sağlamıştır. Bu pozisyon bazen Türkiye’nin göç politikalarını belirlerken baskı altında kalmasına da neden olmaktadır. Coğrafi konumu ve şartlarının da etkisi ile sürdürülen AB üyelik sürecinde Türkiye’nin AB ile olan müzakerelere göre göç politikalarına şekil vermesi göç konusunda belirleyici konumdadır (Yerli, 2018:2082). Bu anlamda AB’ye coğrafi olarak yakın olmak Türkiye’de politik kararları etkilemekte ve göç konusunda ortaya koyacağı dış politikayı şekillendirmektedir. Çalışmanın diğer alt başlıklarında da incelendiği üzere AB konusunda olduğu gibi Suriye ve Irak’ta ya da Orta Asya, Afrika ve Orta Doğu gibi alanlarda sömürge faaliyetlerinin sürmesi hem yerleşim ve yeni yaşam alanı hem de geçiş alanı olarak Türkiye’nin seçilmesine sebep olmaktadır. Yabancı ülkelerin siyasi kararları ya da yaşadıkları da Türkiye üzerinde böyle belirleyici bir sonuç doğurmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin açık kapı politikası ortaya koyması ve insani değerlere önem veren bir politik duruş göstermesi de bunu temin etmektedir. Öte yandan Türkiye’nin bazı coğrafi bölgeleri, terörün beslenmesine ve sürdürülmesine destek verilmesini kolaylaştırmasıyla da güvenlik çerçevesinde göçü zorunlu kılmaktadır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç konusunda ülkelerin ya da uluslararası güçlerin aldığı siyasi kararların büyük etkisi bulunmaktadır. Bugün literatürde göçün ekonomi ya da güvenlik gerekçesi ile ortaya çıktığını belirten çalışmalar mevcut bulunsa da makalede tartışıldığı üzere esasında bu gerekçelerin “siyasi kararlara” dayandığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile siyasi kararlar “ekonomik ve güvenlik gerekçe gösterilerek gerçekleştirilen göçü” çoğu zaman belirlemekte ve etkilemektedir.

Siyasetçiler/hükümetler tarafından ortaya konulan politikaların göçe etkisinin hesap edilmesi ekonominin ve güvenliğin iyi yönetilmesinde önemli bir yere sahiptir. Göç, bir ülkenin geleceğini belirlemektedir ve bu nedenle göçün geleceğinin iyi planlanması gerekmektedir. Alınan her türlü siyasi kararın göç üzerine etkisi hesap edilmeli ve alınan siyasi kararlar bir çıkar gözetiliyorken diğer yandan devletin yeni bir göç dalgası ile büyük bir külfet altına girme ihtimali olduğu görmezden gelinmemelidir. Bu meseleye “Suriye göçü” ve “tarımda makineleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan kırsaldan kentsel alana göç” hadiseleri iyi birer örnek olarak gösterilebilir.

“Siyasi kararlarla gerçekleşen göç”, bugün literatürde “kendisine etki ediyor şeklinde izah edilen” her şeyin ardında gizlenmektedir. Avrupa bugün göçü planlayarak sınır emniyetini almak ve hem ekonomik hem de sosyo-kültürel yapısını korumak açısından buna dikkat etmektedir. Türkiye ise göçü yönetirken siyasi konjonktüre göre hareket etse de Türklüğe ve Müslümanlığa bağlı gerekçelere göre de hareket etmek durumunda kalabilmektedir. Diğer yandan uluslararası anlaşmalar ve yasalar da

Demirpolat, 2022:646). Bir yerde baraj yapılması o alanda bitki örtüsünü güçlendirerek üretimi etkilerken aynı zamanda iklim sıcaklığını yükselterek insanların serin alanlara yerleşmesini tetikleyebilmektedir (DSİ’nin iklim değişimine çaresi baraj!, 2020).

Türkiye’de göç konusunda alınan siyasi kararlarda kısıtlayıcı/belirleyici olabilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki bugün siyasi kararları kısıtlayan bu yasalara ve belgelere/anlaşmalara atılan imzalar da geçmiş yıllarda başka hükümetler tarafından yürütülen politikaların bir yansımasıdır/eseridir. Bu sebeple bugün alınan siyasi kararlarla ve atılan imzalarla da geleceği ipotek altına almamak gerekmektedir.

Etik Beyan

“Türkiye’de Göç Yönetimi: ‘Ekonomi ve Güvenlik’ Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek” başlıklı çalışmasının yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın yazarı araştırma makalesinin taslağının oluşturulmasından son haline kadar bilgi ve donanımıyla tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma bireysel ve kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına neden olmamıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*, 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Adil, B. (2020). *Türkiye’nin Göç Yönetimi Stratejisi ve Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar: Ankara İli Örneği. (Doktora Tezi)*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Akıncı, B, Nergiz, A. ve Gedik, E., (2015, Temmuz-Aralık). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye’nin Göç Politikası, *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1 (2), 7-39.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim “International Migration and Intercultural Communication”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aktan, H. (2022, 29 Nisan). “Avrupa’da ve Türkiye’de Ukraynalı Sığınmacıların Hukuki Durumu”, <https://www.hayatadestek.org/blog/kategori/goc/avrupada-ve-turkiyede-ukraynali-siginmacilarin-hukuki-durumu/> (9.01.2023).
- Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 579-604.
- Akyürek, İ. B. (2007). *Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması. (Yüksek Lisans Tezi)*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Alkan, N. (2022). “Küçük üreticiler üretimden çekildi: Tarımda sorunlar çığ gibi büyüyor”, Birgün, 10 Ocak.
- Arslan, E., Çiçek, E. ve Baykal, Ö. N. (2021). Türkiye’deki Siyasal Partilerin Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Sorununa Bakışı Üzerine Bir İnceleme, F. T. Emine ve E. Arslan (Ed.).

Turan, A. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 622-649.

İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar içinde, (ss.93-123). Konya: Eğitim Yayınevi.

Arslan, R. (2016). “Bir Kilisli anlatıyor: ‘Acaba bomba nereden gelecek?’ diye gözümüz sürekli gökyüzünde”, *BBCNWS*, 4 Mayıs.

Bahçeci, H. I. ve Uzun, Ş.(2017). Türkiye’de Uluslararası Göç ve Yerel Politika, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı -4), 192-208.

Başel, H. (2010). İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri, *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (51), 287-321.

Bayraktar, Y. (2010). Borç Kısılacında Türkiye Ekonomisine Tarihsel Bir Bakış: Borçlanma Üzerine Çıkarılacak Dersler, *Bilgi*, (20), 35-71.

Bazın, M. (1994). Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti. H. Kara (Çev.). *A. Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, 323-351.

Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Dergisi*, (35), 1-16.

Bozkaya, Ö. ve Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 90-126.

Büyükyılmaz, Y. (2017). *Kırsal Göçün Nedenleri ve Sosyo - Ekonomik Etkileri: İstanbul, Küçükçekmece Örneği. (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Can, D. ve Altınmakas, E. (2014). “TOKİ ‘mahalle kültürü’ yaşatacak”, *Anadolu Ajansı*, 19 Kasım.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan ABD’ye terör tepkisi (2022). *NTV Haber*, 20 Temmuz.

Çelik, N. ve Murat, G. (2014). Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25 (76), 0-0.

Çetin, Y. (2021). “Tarım işçisi devlet desteği sayesinde sürü sahibi oldu”, *Anadolu Ajansı*, 14 Ocak.

Çiçek, A. (2022). *Suriyelilerin Sosyal ve Siyasal Entegrasyonu Adana İli İncelemesi*, (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2016). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 23-62.

Doktor göçü yılın ilk on ayında rekor kırdı: 10 ayda 2 bin 153 doktor göç etti, (2022). *Cumhuriyet*, 2 Kasım.

DSİ’nin iklim değişimine çaresi baraj! (2020). *Yeni Yaşam Gazetesi*, 24 Mart.

Dural, B. ve Yaş, S. (2007). Göç Eden Nüfusta Grup-İçi Tabakalaşma ve Siyasetin Yeniden Şekillenmesi, *Journal of Management and Economics Research*, 5 (8), 22-31.

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2016). Göç ve İnsan, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1) , 9-22.

Ekşi, N. (2021) Türkiye’yi Uçuruma Doğru Götüren Göç Politikası, *İktisat ve Toplum Dergisi*, (132), 13-23.

Turan, A. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 622-649.

Enerji talebinin yüzde 10’u Akkuyu’dan sağlanacak (2022). *Hürriyet*, 9 Haziran.

Erdoğan Esad’la Neden Normalleşmek İstiyor (2022). *Tesnim Haber Ajansı*, 27 Kasım.

Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24 (1), 47-68.

Gergerlioğlu, M. T. (2016). “Çin ile tarihi anlaşma imzalandı: 1 milyon turist bekleniyor”, *Hürriyet*, 12 Kasım.

Gök, G. O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 65-82.

Gökçelik, Ş. B. (2022, 11 Nisan). Rusya-Ukrayna Savaşı’nda Türkiye’nin Arabulucu Rolü, *Yorum No: 2022 / 21, Avrasya İnceleme Merkezi*, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/RUSYA-UKRAYNA-SAVASI-NDA-TURKIYE-NIN-ARABULUCU-ROLU> (9.01.2023).

Gökkoyun, S. C. ve Yıldızalp, M. (2022). “Tarım ve Orman Bakanı Kirişçi: Gençliğin tarıma ilgisini artırmak hepimizin önceliği”, *Anadolu Ajansı*, 1 Kasım.

Gurel, E. (2022). “Doktorlar neden Türkiye’den ayrılıp yurt dışına yerleşiyor? Sağlık çalışanları anlatıyor”, *euronews*, 7 Temmuz.

Güler, A. (2021). Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye’ye Yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 218-239.

Güllüpinar, F. (2013). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 53-85.

Günay, E. , Atılğan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37-60.

Harmancı, S. (2019). “Hakkaride’ki tarihi yapılar turizme kazandırılıyor”, *Anadolu Ajansı*, 25 Ekim.

Heywood, A. (2014). *Siyaset*, (14. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Ihlamur-Öner, S. G. (2014, Mart-Nisan). Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası, *ORSAM: Ortadoğu Analiz*, 6 (61), 42-45.

İçduygu, A., Sirkeci İ. ve Aydingün İ. (1998). Türkiye’de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi, *Türkiye’de İçgöç* içinde, (ss.207-244). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012, Eylül). *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Uluslararası Göç Örgütü, Ankara.

İleri, K. (2022). “ABD yönetiminden İran’ın sivil nükleer faaliyetlerine yönelik yaptırımlara muafiyet”, *Anadolu Ajansı*, 5 Şubat.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, (2021). *Kapsayıcı ve Katılımcı Okullar İçin Eğitimcilere Yönelik Çocuk İşçiliği ve Ayrımcılıkla Mücadele Rehberi Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocukları ve Eğitim*, <https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2021/06/24/mevsimlikgezicitarimisciligi-egitim-rehber.pdf> (10.01.2023).

Kaçmaz, Ş. ve Demirpolat, H. (2022). Termik Santral Kaynaklı Çevre Kirliliğini Önlemek İçin Baca Gazı Arıtma Teknolojisi: Örnek Çalışma Seyitömer Termik Santrali Uygulaması, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (Özel Sayı 34), 645-651.

- Turan, A. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 622-649.
- Kar, M., Zorkirişçi, E. ve Yıldırım, M. (2004). Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (8), 87-112.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010, Haziran). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler, *Türk İdare Dergisi*, (467), 153-162.
- Karataş, K, Adıgüzel, Y. ve Ünal, A. Z. (2018), Göç Travması, M. Baloğlu (Ed.). *Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Köseli, A. ve Çelik, K. (2020). *Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım*, Ankara: Odak Ofset.
- Laczko, F. ve Anich, R (2013). “Introduction” (Chapter 1), F. Laczko and G. Appave, (Ed.), *World Migration Report 2013*, (pp.30-51). Switzerland: International Organization for Migration Press.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, March, 3(1), 47-57.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları, *Türkiye Klinikleri Derleme*, 3(1), 1-8.
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S. (2015, Ocak). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, *ORSAM – TESEV*, ORSAM Rapor No: 195, Ankara.
- Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2063-2072.
- Öztürk, C. ve Tekiner, M. A. (2017). Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Konumu, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19 (1), 143-159.
- Öztürk, K. (2022). “Doktorlar neden yurt dışına gidiyor?”, *Haber Türk*, 26 Ocak.
- Öztürk, S. ve Altınöz, B. (2020). Uluslararası Göç Hareketlerinin Temel Makroekonomik Göstergeler ile İlişkisi: G7 Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) 86-93.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Semerci, P. U. ve Erdoğan, E. (2017). *Adana’da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları Özeti*, Politika Alanları ve Uygulama Önerileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Suriye’den Türkiye’ye son dönemde kaç top ve roket saldırısı yapıldı? (2022). *BBCNEWS*, 21 Kasım.
- Şartname, (2022). “T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Dursun Odabaş Tıp Merkezi Diyaliz Hasta Taşımacılığı Teknik Şartnamesi”, https://www.yyu.edu.tr/images/files/E_63675.pdf(9.01.2023).
- Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, *Çalışma ve Toplum*, 1(40), 231-256.

Turan, A. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 622-649.

Şimşek, D. (2018). *Göç Oranı-Enflasyon-Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: En Fazla Göç Alan Sekiz Ülkenin Araştırılması. (Yüksek Lisans Tezi)*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Tahıl krizi İstanbul’da çözüldü, Türkiye’ye tebrik yağdı (2022). *TRT Haber*, 23 Temmuz.

Tamer, M. ve Birvura, A. (2018). Zorunlu Göçün Toplumlarda Oluşturduğu Problemler, V. Özpolat (Ed.), *Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar* içinde, (ss.9-19). Samsun.

Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.

Taşcı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç, *Kamu-İş*, 10 (4), 177-204.

Taşmalı eğitim sistemi nedir, ne zaman başladı? (2019). *Haber Türk*, 27 Şubat.

TDK (2022). <https://sozluk.gov.tr/> (25.11.2022).

Tepealtı, F. (2019, Haziran). Avrupa Birliği’ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, (41), 125-140.

Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye. (Doktora Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Turan, A. (2022). *20 Yıllık İktidarın Bir Muhasebesi: AK Parti ve Milliyetçilik*, (1.Baskı). Konya: Eğitim Yayınları.

Tümtaş, M. S. ve Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (4), 1347-1359.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2023). *Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar*, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik_iletisim_calismalari/detaylar/sinir-otesi-askeri-operasyonlar (9.01.2023).

Usta, S. ve Ergün, G. (2020). Göç ve Mülteci Olgusu: Kavramsal Çerçeve, *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, Vol:6, Issue:24; pp:1063-1074.

Ürer, Ö. (2022). “1999 Depreminin ardından il olan Düzce, yatay mimariyle büyümeye devam ediyor”, *Anadolu Ajansı*, 9 Aralık.

Vatandaş, S. (2016). Avrupa’ya Göçmen Akışı ve Türkiye’de Göç Politikaları, *Bilgi Analiz, İlim Kültür Eğitim Derneği (İLKE)*, (3), 1-19.

Yerli, G. (2018). Türkiye’deki Göç Politikaları Ekseninde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Kuruluş ve Fonksiyonları, *Social Sciences Studies Journal*, 4(19), 2080-2086.

Yıldız, A. (2017). Göç Olgusu ve Göçün Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği, A. Yatkın, (Ed.), *11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü* içinde, (ss.1825-1841), 28-30 Eylül 2017, Elazığ.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1685 - 1705.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kabul Tarihi: 4/4/2013

Genişletilmiş Öz

Türkiye’de Göç Yönetimi: “Ekonomi ve Güvenlik” Kaynaklı Göçleri Siyasi Kararlar Üzerinden Düşünmek

Göçler ülkelerin politikalarını büyük ölçüde etkilemekte ve aynı zamanda alınan “siyasi kararlar” nedeniyle tetiklenebilmektedirler. Bu bağlamda göçlerin sebepleri olarak “savaş, terör, kıtlık, ekonomik bunalım ve buna benzer birçok unsur gösterilse de bunların üzerinde ve güçlü bir etkileyici konumda olan “siyasi kararlar” bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma “siyasi kararların”, göçte büyük belirleyiciler olarak kendisini kanıtlamış bulunan “güvenlik ve ekonomi kaynaklı sebeplerin” ardındaki güçlü etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çünkü Türkiye’de göç konusunda atılan adımlar ve verilen kararlara ilişkin gerçekleşen göç örnekleri siyasi kararların göçteki etkisini açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de gerçekleşen göçün tarihi süreçteki seyrini ortaya çıkarmaya dönük bir kaynak taraması yapılmıştır. Bu çerçevede elde edilen veriler tasniflenerek öncelikle göçle ilgili kavramsal boyut ortaya konulmuştur. Ardından güvenlik ve ekonomi kaynaklı gerçekleştiği düşünülen göçün ardındaki siyasi karar yönü örnekler nezdinde irdelenerek açığa çıkarılmıştır.

Ekonomik koşulların, göç türlerinin çoğunun temelinde yatan ana gerekçe olduğu düşünülmektedir. Özellikle Türkiye örneği dikkate alındığında Türkiye’den Avrupa’ya para kazanmak için giden gurbetçilerin ciddi sayılara ulaştığı görülmektedir. Aynı şekilde dışardan Türkiye’ye gelen insanların da güvenlik amaçlı gelenler bir kenara bırakılırsa ciddi bir kesiminin kazanç elde etmek için bu ülkeye yöneldiği bilinmektedir. Aynı şey Türkiye’nin kendi içinde yaşadığı göç için de geçerlidir. Gerek 1950’lerde tarımda makineleşme nedeni ile yaşanan işsizliğe bağlı olarak gerçekleşen göç ve bunun yanında her daim mevsimlik işlerin önemli bir kazanç unsuru olarak görülmesi ile bu tür iç göçler de yaşanmaktadır. Ancak tüm bunların perde arkasında siyasi manevraların ve kararların etkili olduğu açıktır. Bu amaçla siyasilerin ve siyasi kararların ekonomi kaynaklı görülen göçler üzerinde nasıl etkili olduğu üç alt başlık altında incelenmiştir. Bu anlamda ekonomi meselesine dair öncelikle sanayileşme ve işgücü ihtiyacı konusunda siyasi politikaların etkisi incelenmiş, ardından tarım, turizm ve nüfus planlaması konusunda ve son olarak da ekonomik koşulların yansımaları konusunda siyasi kararların etkisi incelenmiştir/örneklendirilmiştir.

Güvenlik meselesi hem iç hem de dış göçte ülkeler ve insanlar için büyük etkiye sahiptir. Ancak gözden kaçan bir şey bu tür göçlerin de siyasi kararlar sebebiyle gerçekleşiyor olmasıdır. Örneğin Doğu Anadolu’da terör eylemlerini sonlandırabilecek bir politika yürütülememesi ya da yanlış politika belirlenmesine bağlı olarak terörün tetiklenmesi batıya doğru olan iç göçü artırmaktadır. Aynı şey dış politika için de geçerlidir. Suriye ve Irak meselelerinde dış politik baskıların karşısında politik çözüm üretilememesine bağlı olarak ortaya çıkan hadiseler Türkiye’ye doğru kitlesel bir göçün gerçekleşmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde Rusya’nın Ukrayna’ya karşı savaşı önceleyen bir politik pozisyon alması ve dünyada buna engel olacak bir politik duruş ortaya konulamaması Ukrayna’dan Türkiye ve Polonya gibi ülkelere büyük bir dış göçü mecbur hale getirmiştir. Dolayısıyla siyasi etkenler güvenlik kaygıları yaratarak bazen içeride bazen de dışarıdan içeriye göçe sebep olmaktadır. Bu çerçevede güvenlik meselesine dair “coğrafya ve iklim koşulları, insani kayıplar, savaşlar ve terör” konusunda siyasi kararların etkisi incelenmiştir/örneklendirilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’de yaşanan göç örneklerinde de görüldüğü üzere siyasetçiler/hükümetler tarafından ortaya konulan politikaların göçte etkisinin hesap edilmesi ekonominin ve güvenliğin iyi yönetilmesinde önemli bir yere sahiptir. Göç, bir ülkenin geleceğini belirlemektedir ve bu nedenle göçün geleceğinin iyi planlanması gerekmektedir. Alınan her türlü siyasi kararın göç üzerine etkisi hesap edilmeli ve alınan siyasi kararlar bir çıkar gözetilmeden diğer yandan devletin yeni bir göç dalgası ile büyük bir külfet altına girme ihtimali olduğu görmezden gelinmemelidir. Avrupa bugün göçü planlayarak sınır emniyetini almak ve hem ekonomik hem de sosyo-kültürel yapısını korumak açısından buna dikkat etmektedir. Türkiye ise göçü yönetirken siyasi konjonktüre göre hareket etse de Türklüğe ve Müslümanlığa bağlı gerekçelere göre de hareket etmek durumunda kalabilmektedir. Unutulmamalıdır ki bugün siyasi kararları kısıtlayan bu yasalara ve belgelere/anlaşmalara atılan imzalar da geçmiş yıllarda başka hükümetler tarafından yürütülen politikaların bir yansımasıdır/eseridir. Bu sebeple bugün alınan siyasi kararlarla ve atılan imzalarla da geleceği ipotek altına almamak gerekmektedir.

Extended Abstract

Migration Management in Türkiye: Thinking Economic and Security-Based Migration on Political Decisions

Migration greatly affects the policies of countries. At the same time, migrations can be triggered by “political decisions”. “War, terror, famine, economic depression and many similar factors” are shown as the reasons for migration. However, “political decisions” affect all these elements and this study examines the impact of political decisions on migration. The study aims to reveal the strong impact of “political decisions” behind “security and economic reasons” that have proven themselves as major determinants of migration. Because the migration examples regarding the steps taken and the decisions taken on migration in Türkiye reveal the impact of political decisions on migration. In this context, a literature review was conducted to reveal the course of migration in Türkiye in the historical process. In this framework, the data obtained were classified and first of all, the conceptual dimension related to migration was revealed. Then, the political decision aspect behind the migration, which is thought to be caused by security and economy, is revealed by examining the examples.

Economic conditions are thought to be the main reason underlying most types of migration. Especially when the example of Türkiye is taken into account, it is seen that expatriates who go to Europe from Türkiye to earn money have reached serious numbers. Likewise, it is known that a significant part of the people who come to Türkiye from abroad (excluding those who come for security purposes) turn to this country to make a profit. The same is true for Türkiye 's own migration. In the 1950s, this type of internal migration is experienced due to the migration that occurred due to unemployment due to the mechanization of agriculture in agriculture and the fact that seasonal work is always seen as an important element of income. However, behind the scenes of all these, political maneuvers and decisions have been effective. For this purpose, the effects of politicians and political decisions on migrations, which are seen as economy-based, are examined under three sub-headings. In the economic issue, the impact of political decisions on industrialization and labor needs, then on agriculture, tourism and population planning, and finally on the reflections of economic conditions has been examined/exemplified.

The issue of security (both in terms of internal and external migration) has a huge impact on countries and people. However, one thing that is overlooked is that such migrations also take place due to political decisions. For example, the inability to carry out a policy that can end terrorist acts in Eastern Anatolia or the triggering of terrorism due to the determination of the wrong policy increases internal migration to the west. The same is true for foreign policy. The events that emerged due to the inability to produce a political solution in the face of foreign political pressures in the Syrian and Iraqi issues cause a mass migration towards Türkiye. In the same way, Russia’s taking a political position that prioritizes the war against Ukraine and the inability to put forward a political stance to prevent this in the world has made a great foreign migration from Ukraine to countries such as Türkiye and Poland obligatory. Therefore, political factors create security concerns and cause migration sometimes from the inside and sometimes from the outside to the inside. In this framework, the effect of political decisions on the issue of “geography and climate conditions, human losses, wars and terrorism” has also been examined/exemplified in the study.

As a result, as can be seen in the migration examples in Türkiye, calculating the impact of the policies put forward by the politicians/governments on migration has an important place in the good management of the economy and security. Migration determines the future of a country and therefore the future of migration needs to be well planned. The effect of any political decision taken on migration should be calculated. In addition, while making political decisions and gaining benefits, the possibility of the country coming under a great burden with a new wave of immigration should be considered. Today, Europe wants to get border security by planning migration. Europe pays attention to this in terms of preserving both its economic and socio-cultural structure. Although Türkiye acts according to the political conjuncture while managing immigration, it may also have to act according to reasons related to Turkishness and Islam. It should not be forgotten that the laws and agreements that restrict political decisions today are a reflection of the policies carried out by other governments in the past years. For this reason, it is necessary not to mortgage the future with the political decisions taken today and the signatures made.
